

Arviomuistio etäyhteyksistä oikeudenkäynneissä

Lausuntotiivistelmä

Arviomuistio etäyhteyksistä oikeudenkäynneissä

Lausuntotiivistelmä

Noora Sirola

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Oikeusministeriö

CC BY-SA 4.0

ISBN pdf: 978-952-400-639-2

ISSN pdf: 2490-1172

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2023

Arviomuistio etäyhteyksistä oikeudenkäynneissä Lausuntotiivistelmä

Oikeusministeriön julkaisu, Mietintöjä ja lausuntoja 2023:28		Teema	Mietintöjä ja lausuntoja
Julkaisija	Oikeusministeriö		
Tekijä/t	Noora Sirola		
Kieli	suomi	Sivumäärä	52

Tiivistelmä

Oikeusministeriössä laadittu arviomuistio etäyhteyksistä oikeudenkäynneissä oli lausuntokierroksella 18.1.2023–24.3.2023. Lausunto saatiin 38 taholta.

Lausunnonantajat pitävät pääsääntöisesti arviomuistiota kattavana ja perusteltuna sekä suhtautuvat myönteisesti sääntelyn kehittämiseen arviomuistiossa todetuin keinoin. Enemmistö yhtyy arviomuistion lähtökohtaan siitä, että jatkossakin oikeudenkäynnit toimitettaisiin pääsääntöisesti tuomioistuimen istuntosalissa.

Enemmistö lausunnonantajista suhtautuu myönteisesti siihen, että joissakin tilanteissa tuomarin olisi mahdollista osallistua istuntoon etäyhteyksin, asianosaisen suostumusedelletystä kevennettäisiin, etäyhteyksien käytön edellytyksiä kevennettäisiin suullista todistelua vastaanotettaessa, pakkokeinojen ja poissaolojen seuraamusten soveltamisalaa laajennettaisiin ja sääntelyä yhdenmukaistettaisiin ja koottaisiin yhteen.

Lausunnonantajat kiinnittävät huomiota oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimuksen toteutumiseen sääntelyä kehitettäessä. Lisäksi lausunnonantajat nostavat esiin asianmukaisen tekniikan ja toimivat yhteydet sekä niiden kehittämiseen ja ylläpitämiseen tarvittavat resurssit. Lausunnonantajat esittävät, että jatkovalmistelussa huomioitaisiin tulevaisuuden kehityssuunnat, muiden henkilöiden etäosallistuminen ja kansainväliset tilanteet. Osa lausunnonantajista nostaa esiin myös hallinto- ja erityistuomioistuinten huomioimisen.

Asiasanat oikeudenkäynti, prosessioikeus, tuomioistuimet, etäkokoukset, digitalisaatio

ISBN PDF	978-952-400-639-2	ISSN PDF	2490-1172
Asianumero	VN/32207/2022	Hankenumero	OM075:00/2022

Julkaisun osoite <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-639-2>

Bedömningspromemoria om användning av fjärranslutningar i rättegångar Sammandrag av utlåtandena

Justitieministeriets publikationer, Betänkanden och utlåtanden 2023:28 Tema Betänkanden och utlåtanden

Utgivare Justitieministeriet

Författare Noora Sirola

Språk finska

Sidantal

52

Referat

Justitieministeriets bedömningspromemoria om användning av fjärranslutningar i rättegångar var på remiss 18.1.2023–24.3.2023. Utlåtanden erhöles av 38 remissinstanser.

Remissinstanserna anser i regel bedömningspromemorian vara täckande och motiverad samt förhåller sig positiva till utvecklandet av regleringen med de metoder som konstateras i bedömningspromemorian. Majoriteten instämmer i bedömningspromemorians utgångspunkt om att rättegångar även i fortsättningen i regel ska förrättas i domstolens sammanträdessal.

Majoriteten av remissinstanserna förhåller sig positivt till att det ska vara möjligt för en domare att delta i sammanträdet via fjärranslutning i vissa situationer, att förutsättningen om partens samtycke lindras, att förutsättningarna för användningen av fjärranslutningar lindras när den muntliga bevisningen tas emot, att tillämpningsområdet om tvångsmedel och om påföljder för utevaro utvidgas och till att bestämmelserna förenhetligas och sammanställs.

Remissinstanserna fäster uppmärksamhet vid att kravet på en rättvis rättegång uppfylls när regleringen utvecklas. Dessutom lyfter remissinstanserna fram lämplig teknik och fungerande anslutningar samt de resurser som behövs för att utveckla och upprätthålla dem. Remissinstanserna föreslår att framtida utvecklingstrender, andra personers deltagande via fjärranslutning och internationella situationer ska beaktas vid den fortsatta beredningen. En del av remissinstanserna lyfter också fram beaktandet av förvaltnings- och specialdomstolarna.

Nyckelord rättegång, processrätt, domstolar, distansmöten, digitalisering

ISBN PDF 978-952-400-639-2

Ärendenummer VN/32207/2022

ISSN PDF 2490-1172

Projektnummer OM075:00/2022

URN-adress <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-639-2>

Assessment Report on Remote Connections in Judicial Proceedings – Summary of Opinions

Publications of the Ministry of Justice, Memorandums and statements 2023:28	Subject	Memorandums and statements
Publisher	Ministry of Justice, Finland	
Author(s)	Noora Sirola	
Language	Finnish	Pages 52

Abstract

The Assessment Report on Remote Connections in Judicial Proceedings, drawn up at the Ministry of Justice, was circulated for comments between 18 January and 24 March 2023. Comments and opinions were received from 38 parties.

In general, those who submitted comments considered the assessment report to be comprehensive and well-founded, and they welcomed the development of legislation in the manner proposed in the report. The majority agreed with the premise of the assessment report that judicial proceedings would, as a rule, continue to be conducted in the courtroom.

The majority of those who submitted comments had a positive attitude towards the proposals presented in the report: allowing judges to attend a hearing via remote connection in certain situations, easing the requirement to have the consent of the party concerned for their participation via remote connection, relaxing the conditions for using remote connections when taking oral evidence, extending the scope of application of coercive measures and sanctions in the case of failure to attend a hearing, and harmonising the relevant provisions and bringing them under a single act.

The respondents pointed out that the realisation of the right to a fair trial must be ensured when developing the legislation. In addition, they emphasised the significance of adequate technology, well-functioning connections and sufficient resources for developing and maintaining these. According to the consulted stakeholders, future trends, remote participation of other persons and situations with an international dimension are issues to be considered in further preparation. Some of them pointed out that proceedings in administrative and special courts should also be taken into account.

Keywords judicial proceedings, procedural law, courts, remote meetings, digitalisation

ISBN PDF 978-952-400-639-2
Reference number VN/32207/2022

ISSN PDF 2490-1172
Project number OM075:00/2022

URN address <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-639-2>

Sisältö

1	Johdanto	7
1.1	Arviomuistio ja lausuntokierros	7
1.2	Yhteenvedo lausunnoista	10
2	Yksityiskohtaiset kannanotot koskien tuomarin etäosallistumista	12
2.1	Arvioinnin lähtökohdat	12
2.2	Tuomarin etäosallistumisesta säättämisen tarpeellisuudesta.....	12
2.3	Yleiset edellytykset tuomarin etäosallistumiselle	13
2.4	Asian laatu ja istunnon tyyppi.....	17
2.5	Kokoonpano ja muiden istuntoon osallistuvien läsnäolo.....	19
2.6	Säätelyvaihtoehtoja	24
2.7	Istuntopaikka ja suullisen käsittelyn julkisuus.....	25
2.8	Muut huomiot.....	28
3	Yksityiskohtaiset kannanotot koskien asianosaisen suostumusedellytyksen keventämistä	31
3.1	Lausunnonantajien kannat ja perustelut yleisesti	31
3.2	Lausunnonantajien muut huomiot	32
4	Yksityiskohtaiset kannanotot koskien etäyhteyden käytön edellytysten keventämistä suullista todistelua vastaanottaessa	36
4.1	Lausunnonantajien kannat ja perustelut yleisesti	36
4.2	Lausunnonantajien muut huomiot	37
5	Yksityiskohtaiset kannanotot koskien pakkokeinojen ja poissaolon seuraamusten soveltamisalan laajentamisesta	42
6	Yksityiskohtaiset kannanotot koskien sääntelyn yhdenmukaistamista ja kokoamista yhteen	45
7	Lausunnonantajien muut huomiot	48

1 Johdanto

1.1 Arviomuistio ja lausuntokierros

Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelmassa 10.12.2019 (Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta) yhdeksi oikeusvaltion kehittämistavoitteista on asetettu toimivat oikeusprosessit ja oikeusturva. Keinoina on mainittu muun muassa oikeudenhoidon riittävien resurssien turvaaminen, oikeudenkäyntien kokonaiskeston lyhentäminen sekä oikeudenkäyntien kustannusten alentaminen ja niiden sujuvoittaminen muun muassa digitalisaation avulla.

Voimassa oleva sääntely etäyhteyksien käytöstä yleisten tuomioistuinten oikeudenkäynneissä on noin kahdenkymmenen vuoden ajanjaksolla tehtyjen useiden osittais-uudistusten muodostama kokonaisuus. Videoyhteyden käyttöä oikeudenkäynneissä on laajennettu viime vuosina todistelua yleisissä tuomioistuimissa koskevan lainsäädännön uudistamisen (voimaan 2016) ja oikeusprosessien keventämishankkeen (voimaan 2019) yhteydessä. Lisäksi vuoden 2022 alussa on säädetty myöhemmin voimaanpantavat lait suullisen todistelun tallentamisesta ja vastaanottamisesta yleisissä tuomioistuimissa, joilla näytön vastaanottaminen keskitetään käräjäoikeuksiin niin, että todistelu taltioidaan videotallenteelle hovioikeuskäsittelyä varten.

Etäyhteyksien käyttötarpeen voidaan arvioida viime vuosina lisääntyneen tuomioistuimissa useista syistä, kuten vuoden 2019 alusta voimaan tulleen käräjäoikeusverkoston supistamisen ja Covid-19-pandemian vuoksi. Tuomioistuinten istuntosalien teknistä varustelua on myös jatkuvasti parannettu, mikä on osaltaan luonut edellytyksiä aiempaa laajemmalle etäyhteyksien käytölle oikeudenkäynneissä. Lisäksi oikeuskäytännössä on hiljattain katsottu, että tuomari ei nykyisten säännösten perusteella voi osallistua oikeudenkäyntiasian pääkäsittelyyn etäyhteydellä.

Edellä mainittuun pohjautuen oikeusministeriössä laadittiin arviomuistio etäyhteyksistä oikeudenkäynneissä, joka julkaistiin 18.1.2023. Arviomuistiossa on tarkasteltu etäyhteyksien käyttöä koskevien uudistusten muodostamaa oikeustilaa kokonaisuutena ja kartoitettu mahdollisia jatkotoimia oikeudenkäyntien sujuvoittamiseksi etäyhteyksien käyttömahdollisuuksia lisäämällä. Tarkastelun kohteena ovat olleet yleisten tuomioistuinten oikeudenkäynnit riita-, rikos- ja hakemusasioissa. Lähtökohtana arvioinnille on ollut se, että suulliset käsittelyt toimitettaisiin jatkossakin pääsääntöisesti tuomioistuimen

istuntosalissa oikeudenkäyntiin osallistuvien henkilöiden ollessa istuntosalissa henkilökohtaisesti läsnä, ja etäyhteyksien käyttäminen olisi tuomioistuimen tapauskohtaisen harjinnan varassa.

Arviomuistiosta pyydettiin lausunto seuraavilta 58 taholta. Lausunnon antaneet on merkitty *:llä. Lausuntoaika päättyi 24. maaliskuuta 2023.

korkein oikeus

Helsingin hovioikeus*

Itä-Suomen hovioikeus*

Rovaniemen hovioikeus*

Turun hovioikeus*

Vaasan hovioikeus*

Etelä-Karjalan kärjäoikeus*

Etelä-Pohjanmaan kärjäoikeus*

Etelä-Savon kärjäoikeus*

Helsingin kärjäoikeus*

Itä-Uudenmaan kärjäoikeus*

Kainuun kärjäoikeus*

Kanta-Hämeen kärjäoikeus*

Keski-Suomen kärjäoikeus*

Kymenlaakson kärjäoikeus*

Lapin kärjäoikeus*

Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus*

Oulun kärjäoikeus*

Pirkanmaan kärjäoikeus

Pohjanmaan kärjäoikeus*

Pohjois-Karjalan kärjäoikeus

Pohjois-Savon kärjäoikeus

Päijät-Hämeen kärjäoikeus*

Satakunnan kärjäoikeus*

Varsinais-Suomen kärjäoikeus*

markkinaoikeus*

työtuomioistuin

vakuutusosasto*

Eduskunnan oikeusasiamies*

Ihmisoikeuskeskus

Oikeusrekisterikeskus*
Rikosseuraamuslaitos*
Tuomioistuinvirasto*
Tietosuojavaltuutetun toimisto*
Valtakunnansyyttäjän toimisto*
Valtioneuvoston oikeuskansleri (Oikeuskansleri)*
Valtori

Etelä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri
Itä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri
Kaakkois-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri
Lounais-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri
Länsi- ja Sisä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri*
Pohjois-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri

Etelä-Suomen syyttäjäalue
Itä-Suomen syyttäjäalue
Länsi-Suomen syyttäjäalue
Pohjois-Suomen syyttäjäalue

Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta
Itä-Suomen yliopiston yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunnan oikeus-
tieteiden laitos (Itä-Suomen yliopisto)*
Lapin yliopiston oikeustieteiden tiedekunta
Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta

Julkiset Oikeusavustajat ry*
Luvan saaneet oikeudenkäyntiavustajat ry
Oikeuspoliittinen yhdistys – Rättspolitiska föreningen Demla ry
Suomen Asianajajaliitto (Asianajajaliitto)*
Suomen Lakimiesliitto ry*
Suomen Syyttäjähdistys ry*
Suomen tuomariliitto ry (Tuomariliitto)*

Kaiken kaikkiaan lausuntoja annettiin 37. Edellä mainittujen lisäksi lausunnon toimitti seuraava taho

YK:n yhteydessä toimiva Euroopan kriminaalipoliitiikan instituutti (HEUNI)

1.2 Yhteenveto lausunnoista

Lausunnonantajat pitävät pääsääntöisesti arviomuistiota kattavana ja perusteltuna sekä suhtautuvat myönteisesti sääntelyn kehittämiseen arviomuistiossa todetuin keinoin. Enemmistö yhtyy arviomuistion lähtökohtaan siitä, että jatkossakin oikeudenkäynnit toimitettaisiin pääsääntöisesti tuomioistuimen istuntosalissa.

Lausunnonantajat suhtautuvat myönteisesti siihen, että joissakin tilanteissa tuomarin olisi mahdollista osallistua istuntoon etäyhteyksin. Eniten kannatusta saa se, että etäyhteyksien käytöstä päättäisi viime kädessä asianomainen kokoonpano, mutta asianosaista kuultaisiin. Eniten kannatusta saa se, että tuomarin etäosallistuminen olisi mahdollista perustellusta syystä. Ehdotetuista sääntelyvaihtoehdoista eniten kannatusta saa vaihtoehto 3 (Rajatut soveltamistilanteet sekä varaventtiili). Julkisuuden toteuttamisen osalta eniten kannatusta saa se, että yleisölle järjestetään mahdollisuus seurata istuntoa tuomioistuimen tiloissa tai muussa valvotussa tilassa.

Enemmistö lausunnonantajista suhtautuu myönteisesti asianosaisen suostumusedellytyksen keventämiseen. Eniten kannatusta saa se, että asianosaisen kanta etäyhteyksillä osallistumisesta olisi osa soveliaisuusharkintaa ja videoyhteydellä osallistuminen suostumuksesta riippumatta olisi perusteltua turvallisuussyistä.

Etäyhteyden käytön edellytysten keventäminen suullista todistelua vastaanotettaessa saa laajaa kannatusta. Eniten kannatusta saa se, että lisäedellytysten listasta luovuttaisiin. Lisäksi lausunnonantajat kiinnittävät huomiota siihen, millä edellytyksillä puhelinkuuleminen voitaisiin toteuttaa, jos lisäedellytysten listasta luovuttaisiin.

Pakkokeinojen ja poissaolojen seuraamusten soveltamisalan laajentaminen saa laajaa kannatusta. Eniten kannatusta saa se, että valmisteluistuntoja koskevia etäyhteyssäännöksiä kehitettäisiin siten, että tuomioistuimien voisi asettaa vastaavia poissaoloon liittyviä uhkia kuin muita etäosallistumissäännöksiä soveltaessaan. Lausunnonantajat yhtyvät arviomuistiossa esitettyyn siitä, että mahdollisuus poissaolojen seuraamusten määrittämiselle olisi jatkossakin rajattu niihin tilanteisiin, joissa henkilö velvoitetaan saapumaan toiseen tuomioistuimeen tai muuhun viranomaiseen etäyhteyden muodostamiseksi.

Lausunnonantajat suhtautuvat myönteisesti sääntelyn yhdenmukaistamiseen ja yhteen kokoamiseen. Lausunnonantajat kiinnittävät erityisesti huomiota terminologian ja kirjoitusasun yhtenäistämiseen. Eniten kannatusta saa ehdotus siitä, että säännökset kootaisiin yhteen oikeudenkäymiskaaren ja tuomarin etäosallistumista koskevat säännökset sijoitettaisiin oikeudenkäymiskaaren 2 lukuun.

Lausunnonantajat kiinnittävät huomiota oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimuksen toteutumiseen sääntelyä kehitettäessä. Lausunnonantajat nostavat esiin asianmukaisen tekniikan ja toimivat yhteydet sekä niiden kehittämiseen ja ylläpitämiseen tarvittavat resurssit ja taloudellisen panostamisen. Lausunnonantajat esittävät, että jatkovalmistelussa huomioitaisiin tulevaisuuden kehityssuunnat, muiden henkilöiden etäosallistuminen ja kansainväliset tilanteet. Osa lausunnonantajista nostaa esiin myös hallinto- ja erityistuomioistuimien huomioimisen.

2 Yksityiskohtaiset kannanotot koskien tuomarin etäosallistumista

2.1 Arvioinnin lähtökohdat

Enemmistö lausunnonantajista (Suomen Lakimiesliitto ry, Julkiset Oikeusavustajat ry, Oikeuskansleri, Vaasan hovioikeus, Rovaniemen hovioikeus, Etelä-Savon kärjäoikeus, Etelä-Pohjanmaan kärjäoikeus, Kymenlaakson kärjäoikeus, Päijät-Hämeen kärjäoikeus, Kanta-Hämeen kärjäoikeus, Itä-Suomen yliopisto, Pohjanmaan kärjäoikeus, Keski-Suomen kärjäoikeus, Etelä-Karjalan kärjäoikeus, Satakunnan kärjäoikeus, Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus, Itä-Suomen hovioikeus, Helsingin hovioikeus, Turun hovioikeus, markkinaoikeus, Syyttäjälaitos, Suomen Syyttäjähdistys ry ja Tuomariliitto) yhtyy arviomuistion lähtökohtaan siitä, että jatkossakin oikeudenkäynnit toimitettaisiin pääsääntöisesti tuomioistuimen istuntosalissa.

Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus yhtyy arviomuistion arvioon siitä, että lähtökohta korostaa tuomioistuimen arvovaltaa ja lisää luottamusta oikeudenkäyttöön.

Itä-Uudenmaan kärjäoikeus suhtautuu kriittisesti lähtökohdan kategoriseen noudattamiseen ja esittää, että lainsäädäntöä uudistettaisiin siten, että oikeudenkäyntiin osallistuminen etäyhteyksin olisi mahdollista mahdollisimman laajasti. Itä-Uudenmaan kärjäoikeus nostaa esiin perusteluina digitalisoitumisen ja tietoteknistymisen.

Tuomioistuinvirasto nostaa esiin, ettei sitä mihin pääsääntö-poikkeus -ajattelu pohjautuu ole käsitelty arviomuistiossa ja pohtii voisiko paikan päällä oikeudessa tapahtuva osallistuminen ja etäosallistuminen olla samanarvoisia.

2.2 Tuomarin etäosallistumisesta säätämisen tarpeellisuudesta

Asianajajaliitto, Itä-Suomen hovioikeus, Itä-Uudenmaan kärjäoikeus, Etelä-Pohjanmaan kärjäoikeus, Oulun kärjäoikeus, Kymenlaakson kärjäoikeus, Syyttäjälaitos ja Suomen Syyttäjähdistys ry **kannattavat** tuomarin etäosallistumista koskevien säännösten sisällyttämistä lainsäädäntöön.

Markkinaoikeus ja Itä-Uudenmaan kärjäoikeus yhtyvät arviomuistiossa todettuun siitä, että mikäli tuomarin etäosallistuminen oikeudenkäyntiin halutaan mahdollistaa, tulee lainsäädäntöä muuttaa.

Asianajajaliitto, Suomen Syyttäjähdistys ry, Syyttäjälaitos ja Vaasan hovioikeus arvioivat tuomarin etäosallistumisesta säätämisen hyötyjä samoin kuin arviomuistiossa.

Helsingin hovioikeus kannattaa etäyhteyttä joutuisuuden edistämiseksi, mutta ei pidä matkakäräjiin liittyvien virkamatkojen vähentämistä perusteena, jolla voitaisiin puoltaa tuomarin etäosallistumista oikeudenkäyntiin. Helsingin hovioikeus esittää, että matkakäräjiin liittyvät kysymykset arvioitaisiin erillisenä kysymyksenä. Lisäksi Helsingin hovioikeus nostaa esiin, että tuomioistuinten salikapasiteetti mitoitettaisiin niin, ettei pääkäsittelyä tarvitse istuntosalikapasiteetin riittämättömyyden vuoksi järjestää etäyhteyksin.

Itä-Suomen yliopisto ja Satakunnan kärjäoikeus suhtautuvat kriittisesti arviomuistiossa esitettyihin hyötyihin ja niiden painoarvoon sääntelyn muuttamisessa.

Itä-Suomen yliopisto ja Etelä-Karjalan kärjäoikeus suhtautuvat varauksellisesti siihen, että tuomari voisi olla istunnossa läsnä etäyhteydellä. Etelä-Karjalan kärjäoikeus nostaa esiin tuomioistuimen arvovallan säilyttämisen. Itä-Suomen yliopisto ja Etelä-Karjalan kärjäoikeus esittävät, että tuomarin mahdollisuus osallistua etänä istuntoon olisi mahdollista vain laissa määritellyissä poikkeustilanteissa, kuten koronapandemiaa vastaavassa poikkeustilassa.

2.3 Yleiset edellytykset tuomarin etäosallistumiselle

Yleiset huomiot

Varsinais-Suomen kärjäoikeus ja Oikeuskansleri ovat samaa mieltä arviomuistion kanssa siitä, että etäyhteyksiä tulisi käyttää vain silloin kuin se olisi oikeudenkäynnin tarkoituksenmukaisen toimittamisen kannalta perusteltua.

Oikeuskansleri toteaa, että etäyhteyksien käytön kynnystä ei tule asettaa liian korkealle, jottei tavoitteiden saavuttaminen vesity. Pääsäännöstä poikkeavan uuden sääntelyn tulisi olla perusteltua, selkeää, tarkkarajaista ja johdonmukaista, jotta soveltamiskäytänteistä muodostuisi alusta alkaen yhtenäisiä.

Itä-Suomen yliopisto suhtautuu kriittisesti arviomuistiossa esitettyihin kriteereihin ja toteaa, ettei mikään niistä ole toteuttamiskelpoinen. Itä-Suomen yliopisto esittää, että tuomarin etäosallistuminen rajattaisiin koskemaan vain ylivoimaisen esteen kaltaisia tilanteita.

Suomen Lakimiesliitto ry toteaa, että tietyissä tapauksissa etäkäytäntöjen tulisi olla mahdollisia vain poikkeustilanteissa, joissa oikeudenkäynti muutoin estyisi tai merkittävästi viivästyisi.

Lapin kärjäoikeus puolestaan sallisi tuomarin etäosallistumisen oikeudenkäynnin läpiviennin turvaamiseksi äkillisten syiden vuoksi.

Keski-Suomen kärjäoikeus, Pohjanmaan kärjäoikeus ja Oulun kärjäoikeus kannattavat harkintavallan jättämistä käsittelevälle kokoonpanolle. Etelä-Savon kärjäoikeus esittää, että viime kädessä päätöksen tekee puheenjohtaja.

Oulun kärjäoikeus suhtautuu kriittisesti etäyhteyden käytön rajaamiseen laintasoisesti.

Lausunnonantajat esittävät, että soveliaisuusharkinnassa voidaan ottaa huomioon muun muassa asian laatu ja laajuus (Suomen Lakimiesliitto ry, Vaasan hovioikeus, Rovaniemen hovioikeus ja Oulun kärjäoikeus), asianosaisten tausta (Suomen Lakimiesliitto ry), asianosaisten näkemys (Vaasan hovioikeus) ja todisteluun liittyvät seikat (Etelä-Savon kärjäoikeus).

Soveliaisuusharkinta

Asianajajaliitto ei näe tarpeellisena, että tuomarin etäosallistumiselle asetettaisiin laissa perustellun syyn tai erityisen syyn vaatimus. Asianajajaliitto katsoo, että etenkin erityisen syyn vaatimus nostaisi kynnyksen etäosallistumiselle käytännössä tarpeettoman korkeaksi.

Rovaniemen hovioikeus esittää, että tuomarin osallistuminen valmisteluistuntoon etäyhteydellä jäisi soveliaisuusharkinnan tai tarkoituksenmukaisuusharkinnan varaan. Soveliaisuuskynnys voisi olla matala selkeiden kirjallisten valmistelujen jälkeen ja korkea, kun kirjallinen tuotanto ja ratkaistavat kysymykset ovat epäselviä.

Itä-Suomen yliopisto katsoo, että tuomarin etäosallistumista ei pidä jättää soveliaisuusharkinnan varaan.

Soveliaisuusharkinta ja perusteltu syy

Vaasan hovioikeus, Turun hovioikeus, Etelä-Pohjanmaan kärjäoikeus, Kanta-Hämeen kärjäoikeus, Helsingin kärjäoikeus ja Satakunnan kärjäoikeus katsovat, että tuomarin etäosallistuminen olisi mahdollista perustellusta syystä. Turun hovioikeus, Etelä-Pohjanmaan kärjäoikeus ja Vaasan hovioikeus kiinnittävät huomioita myös etäosallistumisen tarkoituksenmukaisuuteen ja soveliaisuuteen.

Helsingin kärjäoikeus esittää, että yksilöity perusteltu syy olisi aina ilmoitettava, jottei siitä muodostuisi pääsääntöä poikkeuksen sijaan.

Vaasan hovioikeus toteaa, että tällainen sääntely takaisi sen, että tuomarin etäosallistuminen ei rajoittuisi vain poikkeuksellisenä pidettäviin tilanteisiin ja se vastaisi asianosaisten etäosallistumiselle asetettavia edellytyksiä.

Etelä-Pohjanmaan kärjäoikeus, Kanta-Hämeen kärjäoikeus, Turun hovioikeus ja Vaasan hovioikeus esittävät, että perusteltu syy voisi olla esimerkiksi myöhään ilmennyt este, joka vaarantaa istunnon toteutumisen tai päätösvaltaisuuden tai terveydentilan vaarantumiseen liittyvät syyt.

Vaasan hovioikeus katsoo, ettei välittömyysperiaatetta tule korostaa syytä arvioitaessa. Vaasan hovioikeus perustelee, että virtuaalisen läsnäolon ollessa jo mahdollista laajasti muiden prosessisubjektien osalta ei liene estettä sallia myös tuomarin osallistumista pääkäsittelyyn etäyhteydellä. Kyse on välittömyysperiaatteen näkökulmasta täysin samankaltaisista tilanteista. Vaasan hovioikeus nostaa esiin tekniikan ja vuorovaikutuksen toteutumisen.

Soveliaisuusharkinta ja erityinen syy

Helsingin hovioikeus, Rovaniemen hovioikeus ja Etelä-Karjalan kärjäoikeus kannattavat, että pääsäännöstä voisi olla mahdollista poiketa erityisestä syystä. Rovaniemen hovioikeus kannattaa, että erityisen syyn vaatimus koskee pääkäsittelyä.

Rovaniemen hovioikeus esittää, että perustetta voitaisiin soveltaa myös yhden tuomarin istunnossa.

Rovaniemen hovioikeus esittää, että soveliaisuusharkinnan lähtökohtana olisi etäyhteyden vaikutus pääkäsittelyn tarkoituksen toteutumiseen. Harkinta voisi olla joustavampi arvaamattomien esteiden suhteen ja toisaalta kynnyksen korkea vakavissa rikosasioissa ja matalin siviiliasioissa. Oikeudenkäynnin julkisuus tulee myös turvata.

Helsingin hovioikeus ja Rovaniemen hovioikeus esittävät, että erityinen syy voisi olla terveydentilan vaarantumiseen liittyvät syyt tai muut ennalta-arvaamattomat seikat, jotka vaarantavat istunnon toteutumisen. Helsingin hovioikeus toteaa, että erityinen syy ei todennäköisesti liittyisi useampaan kuin yhteen tuomariin. Etelä-Karjalan kärjäoikeus nostaa esimerkiksi sairaustapaukset.

Oulun kärjäoikeus suhtautuu myönteisesti perustellun tai erityisen syyn vaatimuksen edellyttämiseen, mikä asettaa kynnyksen asianmukaiselle tasolle ja antaa tilaa harkinnalle.

Asianosaisten suostumus

Useat lausunnonantajat (Asianajajaliitto, Helsingin hovioikeus, Vaasan hovioikeus, Itä-Uudenmaan kärjäoikeus, Helsingin kärjäoikeus, Kymenlaakson kärjäoikeus, Pohjanmaan kärjäoikeus, Etelä-Savon kärjäoikeus, Oulun kärjäoikeus, Eduskunnan oikeusasiamies ja Suomen Syyttäjähdistys ry) katsovat, että asianosaisen suostumusta ei tulisi asettaa tuomarin etäosallistumisen edellytykseksi tai että päätösvallan tulee olla tuomioistuimella.

Lisäksi Asianajajaliitto, Eduskunnan oikeusasiamies, Vaasan hovioikeus, Helsingin hovioikeus, Itä-Uudenmaan kärjäoikeus, Helsingin kärjäoikeus, Oulun kärjäoikeus ja Suomen Syyttäjähdistys ry toteavat, että asianosaisille tulee varata tilaisuus tulla kuulluksi tuomarin mahdollisesta etäosallistumisesta. Etelä-Savon kärjäoikeus toteaa, että laajemmissa asioissa asianosaisten kanssa olisi syytä käydä keskustelua ja huomioida mielipiteet asianmukaisesti.

Oulun kärjäoikeus ja Eduskunnan oikeusasiamies toteavat, että asianosaisen mielipiteelle tulisi antaa merkitystä asiasta päätettäessä. Oulun kärjäoikeus toteaa, että osallisten näkemykset voidaan ottaa huomioon soveliaisuusharkinnassa.

Helsingin kärjäoikeus ja Suomen Syyttäjähdistys ry esittävät, että tuomioistuimen tulee perustella asianosaisten kannoista poikkeava ratkaisunsa istunnon toimittamisesta. Suomen Syyttäjähdistys ry esittää, että asiassa tehdään perusteltu käsittelyratkaisu tai päätös.

Eduskunnan oikeusasiamies toteaa, että jatkovalmistelussa tulisi käsitellä tarkemmin sitä, pitääkö tilanteessa, jossa asianosaiset vastustavat tuomarin etäosallistumista, laatia perusteltu käsittelyratkaisu tai päätös mahdollisine muutoksenhakuohjeineen.

Helsingin hovioikeus huomauttaa, että erityinen syy etäyhteyksien käyttöön saattaa ilmetä niin myöhään, ettei asianosaisia ehditä kuulla ennen käsittelyn aloittamista. Heillä tulisi kuitenkin olla tilaisuus lausua asiassa käsittelyn alettua.

Rovaniemen hovioikeus esittää, että mikäli toinen osapuoli haluaa osallistua valmisteluistuntoon istuntosalissa, tuomarin osallistuminen etäyhteydellä ei useinkaan olisi soveliaista. Soveliaisuusedellytys täyttyisi, jos istuntopaikalle tullut asianosainen suostuisi tuomarin paikallaoloon etäyhteydellä. Julkisuuden toteuttaminen olisi helpompaa, koska yleisö voisi seurata istuntoa ilmoitetussa istuntosalissa. Soveliaisuusedellytys voisi ilman asianosaisen suostumusta täytyä myös terveydentilaan liittyvien riskien perusteella.

Itä-Suomen yliopisto katsoo, että asianosaisen suostumukselle ei tulisi antaa painoarvoa.

Lapin kärjäoikeus esittää, että asianosaisen halutessa olla läsnä istuntopaikalla valmisteluistunnossa, tulisi myös tuomarin olla siellä.

2.4 Asian laatu ja istunnon tyyppi

Asian laatu

Suomen Lakimiesliitto ry, Satakunnan kärjäoikeus, Itä-Uudenmaan kärjäoikeus, Etelä-Savon kärjäoikeus, Rovaniemen hovioikeus ja Helsingin hovioikeus esittävät, että asian laatu otettaisiin huomioon **soveliaisuusharkinnassa**.

Satakunnan kärjäoikeus toteaa, että etäyhteys olisi soveliaampaa riita-asioissa ja hakemusasioissa kuin rikosistunnoissa. Helsingin hovioikeus toteaa, että kynnys voisi olla korkeampi esimerkiksi vakavassa rikosasiassa.

Suomen Lakimiesliitto ry toteaa, että etäkäytäntöjen tulisi olla vahva poikkeus esimerkiksi vakavissa rikosasioissa taikka käsiteltäessä nuoren rikoksesta epäillyn asiaa. Lisäksi etäyhteyttä tulisi välttää runsasta todistelua edellyttävissä asioissa, joissa tuomarin läsnäolo parantaa todistelun uskottavuuden arviointia. Suomen Lakimiesliitto ry katsoo tämän turvaavan myös asianosaisten kyselyoikeuden toteutumista. Etäyhteyden käyttöön tulisi suhtautua kriittisesti myös tilanteissa, joissa arvioidaan OK 17:18.2:n nojalla läheistodistajan vaitiolo-oikeuden murtamista.

Varsinais-Suomen kärjäoikeus esittää, että etäyhteyksien käyttö **rajattaisiin suljetuin ovin käsiteltävistä jutuista**, koska nykyinen ohjelmisto ei ole tietoturvallinen.

Oulun kärjäoikeus ja Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus ovat arviomuistiossa esitetyn kanssa samaa mieltä siitä, että mitään asiaryhmää **ei tule kategorisesti rajata** etäyhteyden ulkopuolelle. Lisäksi Itä-Uudenmaan kärjäoikeus ja Etelä-Savon kärjäoikeus katsovat, että sääntelyä ei tule sitoa käsiteltävään juttutyyppiin tai jutun vaikeus- tai vakavuusasteeseen.

Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus toteaa perusteluina, että hyvin pienissä rikosasioissa, joissa ei vaadita asianosaisten henkilökohtaista läsnäoloa, kukaan ei saavu paikalle. Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus huomauttaa, että tästä ei kuitenkaan ole etukäteen tietoa ja toteaa, että mikäli asianosainen haluaa osallistua oikeudenkäyntiin henkilökohtaisesti, tulisi myös tuomarin olla istuntosalissa. Tuomarin työskentelyn kannalta ei ole väliä työskenteleekö tuomari istuntosalissa vai omissa työhuoneissaan.

Suomen Lakimiesliitto ry, Julkiset Oikeusavustajat ry, Syyttäjälaitos ja Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus suhtautuvat myönteisesti etäyhteyksien käyttöön **pakkokeinoasioissa**. Suomen Lakimiesliitto ry esittää, että myös pakkokeinolain etäosallistumista koskevia sääntöjä ajanmukaistettaisiin. Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus toteaa, että tuomarin tulisi voida osallistua etäyhteydellä salaisten pakkokeinojen hoitamiseen.

Suomen Lakimiesliitto ry ja Päijät-Hämeen kärjäoikeus katsovat, että estettä ei liene sille, että puheenjohtajan etäosallistuminen sallittaisiin pakkokeinoasioiden istuntoihin, joihin kaikki asianosaiset osallistuvat etäyhteydellä.

Suomen Lakimiesliitto ry nostaa esiin tietojärjestelmien tai tietoliikenneyhteyksien aiheuttamat ongelmat ja esittää, että ongelmatilanteita varten pakkokeinolakiin säädettäisiin poikkeussäännös, joka mahdollistaisi osallistumisen erityisestä syystä myös puhelimitse. Suomen Lakimiesliitto ry ei näe tällaiselle sääntelylle oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin perusteista aiheutuvaa estettä. Estettä ei myöskään liene salaisten pakkokeinojen osalta sille, että istutokäsittely voitaisiin kaikissa tilanteissa järjestää myös puhelimitse.

Päijät-Hämeen kärjäoikeus toteaa, että lainsäädäntö on puutteellinen ja ristiriitainen, ja sitä tulisi täsmentää. Lisäksi Päijät-Hämeen kärjäoikeus toteaa, että lainsäätäjän tulee ottaa myös kantaa siihen, mistä tuomari voi osallistua istuntoon ja esittää, että salassa pidettävien asioiden käsitteleminen videoyhteydellä voitaisiin kieltää yksityisistä tiloista välttääkseen siihen liittyvät riskit.

Istunnon tyyppi

Syyttäjälaitos ja Suomen Syyttäjähdistys ry suhtautuvat myönteisesti etäyhteyden hyödyntämiseen sekä rikosasioiden valmisteluistunnoissa että pääkäsittelyssä.

Satakunnan kärjäoikeus toteaa, että rikosasioissa valmisteluistunnon hoitaminen etäyhteydellä olisi soveliaampaa kuin pääkäsittelyyn.

Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus toteaa, että istunnon laadulla on suuri merkitys. Valmisteluistuntoon pelkkä etäyhteys voi toimia.

Eduskunnan oikeusasiamies esittää, että valmisteluistuntojen osalta tuomarin kynnys osallistua käsittelyyn etänä voisi olla matala, mikäli asianosaiset myös osallistuvat etänä. Eduskunnan oikeusasiamies nostaa esiin, että etäyhteydellä toimitettu valmisteluistunto mahdollistaa myös sovintoneuvotteluiden käymisen.

Rovaniemen hovioikeus ja Lapin käräjäoikeus käsittelevät tuomarin etäosallistumisen valmisteluistuntoon ja pääkäsittelyyn erikseen. Rovaniemen hovioikeus esittää, että istunnon laatu vaikuttaisi siihen, milloin tuomari voisi hyödyntää etäyhteyttä (ks. yllä jakso 2.3).

Lapin käräjäoikeus nostaa esiin, että tuomioistuimen arvovalta, oikeudenkäynnin julkisuus, luottamus tuomioistuimeen, lain kunnioitus ja koettu oikeudenmukaisuus liittyvät erityisesti pääkäsittelyyn (ks. myös yllä jakso 2.3 ja alla jakso 2.5).

2.5 Kokoonpano ja muiden istuntoon osallistuvien läsnäolo

Itä-Suomen hovioikeus ja Tuomioistuinvirasto yhtyvät arviomuistiossa esitettyihin tilanteisiin, joissa etäosallistuminen olisi mahdollista. Tuomioistuinvirasto pitää niitä varovaisina, mutta toimivina tilanteissa, joita pandemian aikana koettiin.

Helsingin hovioikeus ja Vaasan hovioikeus esittävät, että etäyhteyden käyttö rajattaisiin asianomaisen tuomioistuimen ammattituomareihin ja hovioikeudessa myös asessoreihin.

Lapin käräjäoikeus toteaa, että nykyisten arvojen ja sääntelyjärjestelmän valossa voisi edellyttää, että asian ratkaisemiseen osallistuvat tuomarit ja lautamiehet ovat paikalla samassa istuntosalissa pääkäsittelyn ajan. Toisaalta tosiasiallisesti tuomioistuimen neuvottelu ja oikeudenkäynnin läpivienti onnistuvat jokseenkin yhtä hyvin myös etänä.

Yhden tuomarin kokoonpano

Asianajajaliitto, Suomen Lakimiesliitto ry, Suomen Syyttäjähdistys ry, Eduskunnan oikeusasiamies ja Oulun käräjäoikeus yhtyvät arviomuistiossa esitettyyn siitä, että tuomarin etäosallistuminen yhden tuomarin kokoonpanossa tulisi kysymykseen lähinnä silloin, kun kaikki asianosaiset ja todistajat osallistuisivat etäyhteydellä oikeudenkäyntiin.

Eduskunnan oikeusasiamies nostaa esiin perusteluina lähtökohdalle tämänhetkisten etäyhteyksien tuomat mahdolliset ongelmatilanteet.

Turun hovioikeus ei kannata yhden tuomarin kokoonpanossa tuomarin etäyhteyksien kategorista kieltämistä. Turun hovioikeus nostaa esiin, että etäosallistuminen ei saa aiheuttaa sekavuutta oikeudenkäynnin järjestämisessä ja johtamisessa.

Monijäseninen kokoonpano

Suomen Lakimiesliitto ry, Suomen Syyttäjähdistys ry, Oulun kärjäoikeus ja Eduskunnan oikeusasiamies esittävät, että monijäsenisessä kokoonpanossa istuntosalissa toimitetussa oikeudenkäynnissä **vähintään yksi kokoonpanon jäsen olisi istuntosalissa**.

Eduskunnan oikeusasiamies ja Suomen Syyttäjähdistys ry esittävät, että **vähintään puheenjohtaja** osallistuisi istuntoon istuntosalista. Lisäksi Etelä-Savon kärjäoikeus ja Helsingin hovioikeus suhtautuvat kriittisesti puheenjohtajan osallistumiseen etäyhteydellä puheenjohtajan tehtävän luonteen vuoksi. Etelä-Savon kärjäoikeus nostaa esiin myös oikeudenkäynnin julkisuuskysymykset.

Rovaniemen hovioikeus esittää, että pääkäsittelyssä monijäsenisen tuomioistuimen puheenjohtajan tulisi aina olla henkilökohtaisesti läsnä istuntopaikassa. Rovaniemen hovioikeus nostaa esiin ongelmat prosessinjohtossa ja henkilötodistelun vastaanotossa.

Helsingin hovioikeus ja Vaasan hovioikeus nostavat esiin, että kokoonpanon tehtäviä on mahdollista järjestellä niin, että toinen tuomari siirtyisi puheenjohtajaksi, jolloin alkuperäinen puheenjohtaja voisi osallistua oikeudenkäyntiin etäyhteydellä. Suomen Lakimiesliitto ry esittää, että kyseeseen voisi tulla jaettu puheenjohtajuus.

Vaasan hovioikeus katsoo, että puheenjohtajan mahdollisuutta käyttää etäyhteyksiä ei ole tarpeen rajata. Vaasan hovioikeus perustelee, että puheenjohtaja toimii nykyisinkin käytännössä etänä niissä video-oikeudenkäynneissä, joissa kokoonpano on Vaasassa ja muut osallistuvat oikeudenkäyntiin matkakäräjäpaikkakunnalta.

Asianajajaliitto, Turun hovioikeus ja Etelä-Savon kärjäoikeus suhtautuvat myönteisesti siihen, että kokoonpanon **muu tuomari kuin puheenjohtaja** osallistuisi oikeudenkäyntiin etäyhteyksin. Etelä-Savon kärjäoikeus toteaa, että tämä olisi teknisesti ja käytännön tasolla toteutettavissa nykyisellä kameratekniikalla. Lisäksi Etelä-Savon kärjäoikeus nostaa esiin etäyhteyksien kustannustehokkuuden suhteessa matkakäräjiin.

Asianajajaliitto, Kymenlaakson kärjäoikeus ja Julkiset Oikeusavustajat ry esittävät, että tuomarin etäosallistuminen voisi olla mahdollista esimerkiksi sairastumisen vuoksi. Asianajajaliitto lisäksi toteaa, että yksittäinen tuomari voisi osallistua etäyhteydellä istuntosalissa pidettävään käsittelyyn, jos istunto muuten peruuntuisi.

Rovaniemen hovioikeus esittää, että matkakäräjien järjestämistä harkitseva tuomioistuin voisi päättää, että kokoonpanon muu tuomari kuin puheenjohtaja osallistuu lyhyeseen ja yksinkertaiseen pääkäsittelyyn etäyhteydellä. Etäyhteys ei saisi vaarantaa oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin.

Helsingin hovioikeus, Vaasan hovioikeus ja Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus suhtautuvat myönteisesti siihen, että **tuomarin etäosallistuminen rajataan koskemaan vain osaa monijäsenistä kokoonpanoa**. Helsingin hovioikeus rajaisi etäyhteyksmahdollisuuden vain yhteen kokoonpanon jäseneseen.

Turun hovioikeus ja Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus katsovat, että neuvottelut onnistuvat myös etäyhteydellä. Turun hovioikeus nostaa esiin, että tuomarin havainnointimahdollisuudet ovat kuitenkin riippuvaisia teknisistä ratkaisuista.

Helsingin hovioikeus toteaa, että monijäsenisessä kokoonpanossa etäyhteyksiin liittyvät tekniset syyt saattavat rajoittaa tuomareiden etäyhteyden käyttöä.

Oulun kärjäoikeus **ei kannata** sitä, että tuomarin etäosallistumista rajoitettaisiin siten, että vähintään puheenjohtajan tai jonkun kokoonpanosta tulisi osallistua fyysisesti istuntoon. Oulun kärjäoikeus nostaa esiin perusteluina sen, että tällaisissa tapauksissa oikeudenkäynnin julkisuus voidaan toteuttaa siten, että yleisölle mahdollistetaan istuntoon osallistuminen videolla. Käytännössä näin on jo tehty.

Etelä-Savon kärjäoikeus toteaa, että lainoppineen jäsenen etäosallistumisen mahdollisuus tulee arvioida kokoonpanossa erikseen.

Itä-Suomen yliopisto nostaa esiin, että vaikka asianosaisten oikeusturvan toteuttaminen ei ole kategorisena esteenä tuomarin etäosallistumiselle, monijäsenisessä kokoonpanossa on olennaista tuomarien välinen vuorovaikutus. Etänä osallistuvan tuomarin tosiasiallinen mahdollisuus vaikuttaa tuomion sisältöön voisi olla heikompi kuin istuntopaikalla fyysisesti olevien tuomareiden.

Lautamieskokoonpano

Lausunnonantajat suhtautuvat **kriittisesti** tuomarin (Asianajajaliitto, Suomen Lakimiesliitto ry, Oulun kärjäoikeus ja Suomen Syyttäjähdistys ry) tai lautamiesten (Kymenlaakson kärjäoikeus, Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus ja Etelä-Savon kärjäoikeus) etäosallistumiseen lautamieskokoonpanossa.

Suomen Syyttäjähdistys ry esittää, että lautamieskokoonpanossa tuomarin etäosallistumista rajoitettaisiin.

Oulun kärjäoikeus esittää, että puheenjohtaja ja lautamiehet osallistuvat käsittelyyn samasta tilasta.

Syyttäjälaitos, Tuomioistuinvirasto, Itä-Uudenmaan kärjäoikeus ja Päijät-Hämeen kärjäoikeus suhtautuvat **sallivammin** etäyhteyksien käyttöön lautamieskokoontumisissa.

Syyttäjälaitos toteaa, että todistelun vastaanottaminen, kyselyoikeuden toteutuminen ja neuvotteluihin osallistuminen voitaneen toteuttaa lautamieskokoontumisissa samoin kuin ammattituomareidenkin kesken.

Itä-Uudenmaan kärjäoikeus toteaa, että lähtökohtaisesti koko kokouksen tulisi olla läsnä istuntosalissa ja erityisesti puheenjohtajan asema on arviomuistiossa esitetyin tavoin korostunut. Lautamiehen etäosallistuminen voisi kuitenkin olla sallittua erityisestä syystä, esimerkiksi sairastumisen vuoksi.

Syyttäjälaitos, Päijät-Hämeen kärjäoikeus ja Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus nostavat esiin riittävän teknisen laitteiston. Päijät-Hämeen kärjäoikeus toteaa, että koska turvaratkaisuina soveltuva laitteisto ei toistaiseksi ole mahdollista järjestää lautamiesten käyttöön, edellyttää lautamiesten ja puheenjohtajan välinen luottamuksellinen kommunikointi ainakin toistaiseksi heidän osallistumisestaan istuntoon samassa istuntotilassa.

Tuomioistuinvirasto toteaa, että lautamiehet tulee huomioida harkinnassa ja esittää, että lautamiesten osalta sääntely vastaisi muiden kokouksen jäsenten oikeuksia.

Muiden istuntoon osallistuvien läsnäolo

Helsingin hovioikeus, Rovaniemen hovioikeus, Varsinais-Suomen kärjäoikeus, Satakunnan kärjäoikeus, Pohjanmaan kärjäoikeus, Lapin kärjäoikeus ja Keski-Suomen kärjäoikeus suhtautuvat myönteisesti siihen, että etäyhteyttä käytettäisiin tilanteissa, jossa **kaikki osallistuvat etäyhteydellä**. Lapin kärjäoikeus viittaa valmistelun hoitamiseen. Pohjanmaan kärjäoikeus suhtautuu myönteisesti myös siihen, että etäyhteyttä käytettäisiin tilanteissa, jossa vahvennetussa tuomarikokouksessa on mukana tuomari kärjäoikeuden sivukansliasta.

Suomen Lakimiesliitto ry, Pohjanmaan kärjäoikeus, Oulun kärjäoikeus, Keski-Suomen kärjäoikeus, Itä-Uudenmaan kärjäoikeus, Itä-Suomen yliopisto ja Eduskunnan oikeusasiamies suhtautuvat **kriittisesti** tilanteeseen, jossa asianosaisia tai todistajia kokoontuisi istuntosaliiin ilman ratkaisukokoukseen kuuluvaa tuomaria.

Itä-Uudenmaan kärjäoikeus, Päijät-Hämeen kärjäoikeus, Keski-Suomen kärjäoikeus ja Satakunnan kärjäoikeus suhtautuvat **myönteisesti muiden kuin puheenjohtajan läsnäoloon etäyhteydellä** tilanteessa, jossa istuntopaikalla on asianosaisia. Päijät-Hämeen kärjäoikeus katsoo, että tämä koskee myös tilannetta, jossa asiantuntija tai todistaja on läsnä istuntosalissa.

Itä-Uudenmaan kärjäoikeus, Satakunnan kärjäoikeus ja Päijät-Hämeen kärjäoikeus nostavat esiin puheenjohtajan tehtävän luonteen. Itä-Uudenmaan kärjäoikeus toteaa, että teknistä puheenjohtajaa pitäisi voida käsittelyn aikana tarvittaessa vaihtaa. Satakunnan kärjäoikeus ja Päijät-Hämeen kärjäoikeus kiinnittävät huomiota järjestyksen valvomiseen. Päijät-Hämeen kärjäoikeus tarkentaa, ettei järjestyksenpitoa ole mahdollista määrätä kansliahenkilökunnan tehtäväksi, koska heiltä puuttuu valtuudet puuttua järjestyshäiriöön. Lisäksi henkilöillä voisi olla mahdollisuus päästä ei-julkisiin tiloihin.

Kymenlaakson kärjäoikeus katsoo, että puheenjohtajan etäosallistuminen soveltuisi lähinnä valmisteluistuntoihin sekä pakkokeinoistuntoihin, jolloin myös muut oikeudenkäynnin osapuolet osallistuisivat oikeudenkäyntiin etäyhteyksin.

Kainuun kärjäoikeus nostaa esiin, että ainakin joitain asioita voitaisiin istua oikeusturvan ja tuomioistuimen arvovallan vaarantumatta, vaikka **kokoonpano on etänä ja istuntosalissa on asianosaisia tai todistajia**. Kärjäoikeuden henkilöstön edustaja voisi huolehtia järjestyksestä ja tarvittaessa vartija voisi turvata tilanteen.

Vaasan hovioikeus, Oulun kärjäoikeus ja Turun hovioikeus nostavat esiin, että nykyiset tilanteet, joissa tuomari on yksin istuntosalissa ja asianosaiset osallistuvat etäyhteydellä toisesta tuomioistuimesta, eivät eroa siitä, että ratkaisukokoonpanon tuomari ei olisi läsnä istuntosalissa vaan etäyhteydellä.

Vaasan hovioikeus toteaa, että etäpaikkakunnan istuntosalissa oikeudenkäyntien osallistuvien turvallisuus taataan istunnon puheenjohtajan ja asianomaisen etäpaikkakunnan kärjäoikeuden toimesta. Prosessinjohtotoimenpiteiden osalta tilanne olisi vielä parempi, jos ratkaisukokoonpano voitaisiin hajauttaa eri saleihin.

Oulun kärjäoikeus katsoo, että kokoonpano pystyy itse harkitsemaan millä tavoin osallistuminen on soveliaista ja tarkoituksenmukaista järjestää.

Tuomariliitto katsoo, että kaikkien ratkaisukokoonpanoon kuuluvien tulee osallistua oikeudenkäyntiin samasta tilasta, vaikka kukaan oikeudenkäynnin asianosaisista ei osallistuisi fyysisesti istuntoon.

2.6 Sääntelyvaihtoehdoja

Vaihtoehto 1. Yleisluontoinen säännös

Oulun kärjäoikeus, Kainuun kärjäoikeus, Suomen Syyttäjähdistys ry ja Syyttäjälaitos kannattavat esitetyistä sääntelyvaihtoehdoista vaihtoehtoa 1.

Kainuun kärjäoikeus kannattaa, että säännös perustuu yleiseen soveliaisuusharkintaan. Kainuun kärjäoikeus nostaa esiin, että kehitys kulkee kohti oikeudenkäyntien vahvempaa digitalisoitumista, johon olisi hyvä varautua jo nyt. Yleissäännös toisi toivottavaa joustavuutta.

Syyttäjälaitos kannattaa yleiseen soveliaisuusharkintaan tai perustellun syyn vaatimuksen varaan perustettua yleisluontoista säännöstä, vaikka siihen sisältyy muistiossa todetut riskit. Syyttäjälaitos ei kannata pelkän erityisen syyn vaatimuksen varaan rakennettua säännöstä, koska se kaventaa soveltamismahdollisuuksia.

Vaihtoehto 2. Rajatut soveltamistilanteet

Asianajajaliitto, Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus ja Helsingin kärjäoikeus kannattavat esitetyistä sääntelyvaihtoehdoista vaihtoehtoa 2. Helsingin kärjäoikeus kannattaa, että vaihtoehto 2 edellyttää vähintään puheenjohtajan henkilökohtaista läsnäoloa istuntopöydässä, mikäli paikalla on asianosaisia.

Syyttäjälaitos ja Suomen Syyttäjähdistys ry suhtautuvat kriittisesti säännös-
ratkaisuun, jossa soveltamistilanteet on rajattu tyhjentävällä luettelolla, sillä se ei antaisi joustomahdollisuutta.

Vaihtoehto 3. Rajatut soveltamistilanteet sekä varaventiili

Tuomariliitto, Itä-Suomen hovioikeus, Eduskunnan oikeusasiamies, Itä-Uudenmaan kärjäoikeus ja Suomen Syyttäjähdistys ry kannattavat esitetyistä sääntelyvaihtoehdoista vaihtoehtoa 3. Kainuun kärjäoikeus kannattaa vaihtoehtoa 3 toissijaisesti. Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus ja Syyttäjälaitos suhtautuvat myönteisesti vaihtoehtoon 3.

Itä-Suomen hovioikeus katsoo, että vaihtoehto 3 palvelee parhaiten sääntelytarvetta olemalla tarkka, mutta joustava.

Kainuun kärjäoikeus toteaa, että vaihtoehdon 3 nostamat kysymykset istuntopaikasta ja istunnon julkisuudesta ovat ratkaistavissa arviomuistion mukaisesti.

Lausunnonantajien muut huomiot

Oikeuskansleri ei ota kantaa arviomuistiossa esiteltyihin sääntelyvaihtoehtoihin.

Tuomariliitto yhtyy muistiossa esitettyihin käsityksiin.

2.7 Istuntopaikka ja suullisen käsittelyn julkisuus

Istuntopaikka

Asianajaliitto, Itä-Uudenmaan kärjäoikeus ja Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus **kannattavat verkko-oikeudenkäyntien kehittämistä**. Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus ja Itä-Uudenmaan kärjäoikeus esittävät, että myös istuntopaikkaa koskevat säännökset uusitaan samalla.

Asianajaliitto nostaa esiin, että verkko-oikeudenkäyntien mahdollistaminen tarjoaisi säännöstuen tulevalle kehitykselle ilman tarvetta muuttaa lakia tulevina vuosina. Lisäksi verkko-oikeudenkäynti mahdollistaisi istunnon pitämisen soveltuvissa asioissa ilman lisäviiveitä tilanteissa, joissa istuntosaleja ei ole vapaana.

Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus nostaa esiin, että verkko-oikeudenkäyntejä voitaisiin hyödyntää pienemmissä riita- ja rikosasioissa sekä useimmissa hakemusasioissa. Mahdollisesti tulevassa pienriitamenettelyssä kustannuksiltaan alhaisen virtuaalisen oikeudenkäynnin tulisi olla ensisijainen käsittelytapa.

Oulun kärjäoikeus toteaa, että tässä vaiheessa ei ole aihetta säätää puhdasta virtuaali-oikeudenkäyntiä mahdolliseksi.

Lausunnonantajat nostavat esiin verkko-oikeudenkäyntien haasteina arvoaltaan (Päijät-Hämeen kärjäoikeus) ja puheenjohtajan tehtävään (Oulun kärjäoikeus ja Päijät-Hämeen kärjäoikeus) liittyviä seikkoja.

Turun hovioikeus toteaa, että tekniikan kehittyessä täysin virtuaalinen oikeudenkäynti näyttäytyy tulevaisuudessa mahdolliselta.

Itä-Uudenmaan kärjäoikeus kannattaa sitä, että verkko-oikeudenkäynti katsottaisiin toimitettavaksi sellaisessa **istuntopaikassa**, jossa kyseinen tuomioistuin voi istuntoja toimittaa. Itä-Uudenmaan kärjäoikeus toteaa, että sääntelyn lähtökohdaksi voidaan ottaa Yhdistyneessä kuningaskunnassa asetettu lähtökohta.

Tuomariliitto katsoo, että istuntopaikka olisi muodollisesti se tuomioistuin, joka istunnon seuraamisen järjestää ja jonka lukuun istunto toimitetaan.

Itä-Uudenmaan kärjäoikeus ja Kainuun kärjäoikeus suhtautuvat kriittisesti siihen, että tuomarin **etäosallistumiseen soveliaasta paikasta** säänneltäisiin. Itä-Uudenmaan kärjäoikeus nostaa esiin arviomuistiossa käsiteltyjä kysymyksiä koskien sitä, minkälaisesta tilasta tuomari voisi osallistua istuntoon.

Itä-Uudenmaan kärjäoikeus esittää, että tuomarin osallistuminen etäyhteydellä valmisteluistuntoon, jossa asianosaiset osallistuvat etäyhteyksin, tulisi olla mahdollista jopa tuomarin kotoa, jos tietoturvallisuuteen liittyvät asiat on huomioitu.

Oulun kärjäoikeus esittää, että esitöissä otetaan kantaa siihen, mitä tilaa voidaan pitää soveliaana tuomarin etäosallistumiselle.

Etelä-Savon kärjäoikeus toteaa, että etäyhteysosallistumisen tulee tapahtua asianmukaisesta ja siihen soveltuvasta tilasta ja huomioon on otettava myös etäyhteyslaitteistoon liittyvät seikat.

Rovaniemen hovioikeus esittää, että tuomarin etäyhteys pääkäsitelyssä tulisi järjestää aina tuomioistuimen istuntosalista tai muusta tarkoituksenmukaisesta tilasta.

Helsingin hovioikeus ja Rovaniemen hovioikeus esittävät, että etäyhteydellä olevan tuomarin tulee osallistua käsittelyyn Suomen alueelta.

Tuomioistuinvirasto nostaa esiin kysymyksen siitä, onko oikeus paikka vai palvelu, ja mitä siitä seuraa. Tuomioistuinvirasto toteaa, että tulevaisuus verkko-oikeudenkäynteineen ei ole kaukana, siitäkään huolimatta, että tietoturva, tietosuoja ja julkisuuskysymykset ovat vielä ratkaisematta.

Tuomariliitto katsoo, että istunto tulee toimittaa tuomioistuimen istuntosalissa tai laissa tarkoin edellytyksin sellaisessa muussa paikassa, jossa muun muassa oikeudenkäynnin julkisuudelle sekä todistelun tallentamiselle asetetut vaatimukset täyttyvät.

Suullisen käsittelyn julkisuus

Suomen Lakimiesliitto ry, Turun hovioikeus, Syyttäjälaitos, Etelä-Pohjanmaan kärjäoikeus, Kanta-Hämeen kärjäoikeus, Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus, Oulun kärjäoikeus ja Helsingin kärjäoikeus kiinnittävät huomiota yleisöjulkisuuden toteutumisen turvaamiseen etäyhteyksiä käytettäessä tai niitä harkittaessa.

Länsi- ja Sisä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri ja Syyttäjälaitos katsovat, että oikeudenkäyntien reaaliaikaisen seuraamisen tulee olla mahdollista. Länsi- ja Sisä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri nostaa esiin, että julkisuuden toteutuksessa tulee huomioida myös rajoittamismahdollisuus.

Moni lausunnonantaja (Oulun kärjäoikeus, Asianajajaliitto, Suomen Lakimiesliitto ry, Kymenlaakson kärjäoikeus, Suomen Syyttäjähdistys ry, Helsingin kärjäoikeus, Varsinais-Suomen kärjäoikeus, HEUNI, Itä-Suomen yliopisto ja Etelä-Savon kärjäoikeus) suhtautuu kriittisesti yleisöjulkisuuden toteuttamiseen **internetin välityksellä suoratoistopalveluna**.

Asianajajaliitto, Suomen Syyttäjähdistys ry, Helsingin kärjäoikeus ja Oulun kärjäoikeus arvioivat ongelmia suoratoistolinkin jakamisen kanssa samoin kuin arviomuistiossa. Oulun kärjäoikeus ja Helsingin kärjäoikeus toteavat, että ongelmaksi voisi myös muodostua se, miten suoratoisto vaikuttaisi kuultaviin ja heidän kertomuksiinsa.

Suomen Syyttäjähdistys ry ja Varsinais-Suomen kärjäoikeus nostavat esiin riskit liittyen tallennetun materiaalin myöhempään käyttöön.

Itä-Suomen yliopisto nostaa esiin tietoturvariskit.

Lapin kärjäoikeus pohtii, olisiko yleisöjulkisuus nykyteknologia toteutettavissa etäyhteyksin, ettei istuntopaikkaa sen takia tarvittaisi.

Asianajajaliitto, Suomen Lakimiesliitto ry, Suomen Syyttäjähdistys ry, Eduskunnan oikeusasiamies, Tuomariliitto, Oulun kärjäoikeus, Kymenlaakson kärjäoikeus, Helsingin kärjäoikeus, Lapin kärjäoikeus, Pohjanmaan kärjäoikeus, Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus ja Itä-Uudenmaan kärjäoikeus suhtautuvat myönteisesti siihen, että yleisölle järjestetään mahdollisuus seurata istuntoa **tuomioistuimen tiloissa tai muussa valvotussa tilassa**. Suomen Lakimiesliitto ry nostaa esiin, että tilassa ei tule olla mahdollista tallentaa oikeudenkäyntiä.

Rovaniemen hovioikeus, Keski-Suomen kärjäoikeus ja Satakunnan kärjäoikeus kiinnittävät huomiota oikeudenkäynnin julkisuuden toteutumiseen ja mahdollisuuteen seurata istuntoa esimerkiksi tuomioistuimen tiloissa.

Lausunnonantajat nostavat esiin arviomuistion tavoin Ruotsissa käytössä olevan sivusalin (Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus ja Itä-Suomen hovioikeus), mahdollisuuden säätää siitä, että yleisöltä otetaan tallentamiseen soveltuvat välineet pois (Oulun kärjäoikeus) ja mediahuomiota saavista oikeudenkäynneistä todetun (Helsingin kärjäoikeus).

Oulun käräjäoikeus nostaa esiin, että yleisöjulkisuutta toteutetaan jo nyt laajemmin kuin vain istuntopaikassa. Erikseen varattu tila mahdollistaisi muun muassa etäyhteyden käyttämisen poissaolajutuissa, joissa ei ole etukäteen tiedossa tuleeko paikalle osallisia tai yleisöä.

Asianajajaliitto ja Tuomariliitto esittävät, että samoja tiloja voitaisiin hyödyntää sekä verkko-oikeudenkäyntien seuraamiseen että videotallenteiden katsomiseen.

Oulun käräjäoikeus toteaa, että yleisöjulkisuuden toteuttaminen ei edellytä **oikeudenkäynnin tallentamista** ja myöhempää rajoituksetonta katsomista.

Länsi-Uudenmaan käräjäoikeus toteaa, ettei puheenjohtajalle tule säätää ylimääräisiä julkisuuden toteuttamiseen liittyviä tehtäviä soveliaisuusharkinnan lisäksi.

Päijät-Hämeen käräjäoikeus nostaa esiin nykyisen tekniikan ja käytössä olevien tilaratkaisujen riittämättömyyden julkisuuden järjestämiseen. Päijät-Hämeen käräjäoikeus toteaa, että tilanne on toinen, mikäli kaikkiin tuomioistuimiin on mahdollista rakentaa riittävän suuri videokuulemistila tai verkkovideokäyntisovellus, johon yleisö voi liittyä.

Länsi-Uudenmaan käräjäoikeus toteaa, että oikeudenkäynnin julkisuutta koskeva sääntely on sekavaa ja vanhentunutta, ja tietosuoja-lainsäätelyn ja julkisuuslainsäädännön yhteensovittaminen aiheuttaa tulkintaristiriitoja ja epäyhtenäistä käytäntöä. Länsi-Uudenmaan käräjäoikeus esittää, että etäyhteyksin toteutettavan oikeudenkäynnin julkisuudesta annettaisiin nykyaikaiset säännökset ja julkisuuslainsäädäntö uudistettaisiin niin, että tekniset toteutustavat ja nykyaikaiset tietosuoja- ja tietoturva-vaatimukset huomioitaisiin.

Helsingin hovioikeus jättäisi julkisuuden turvaamisen soveliaisuusharkinnan varaan.

Tuomioistuinvirasto nostaa esiin, ettei arviomuistiossa ole luettavissa sitä, millä keinoilla tunnistettuja tietosuojariskejä on tarkoitus torjua.

2.8 Muut huomiot

Tekniikka

Lausunnonantajat kiinnittävät huomiota siihen, miten laadukas ja tietoturvallinen tekniikka ja tietoyhteydet määrittävät etäyhteyksien käytön mahdollisuuden (Tuomioistuinvirasto ja Itä-Uudenmaan käräjäoikeus) ja oikeusturvan toteutumisen (Helsingin käräjäoikeus).

Turun hovioikeus, Vaasan hovioikeus ja Helsingin kärjäoikeus nostavat esiin prosessinjohtomahdollisuuksiin ja tuomarin arvovallan säilyttämiseen liittyvät seikat. Vaasan hovioikeus esittää, että saliteknikkaa kehitettäisiin huomioimalla sekä nämä seikat että muiden osapuolten etäosallistumismahdollisuudet.

Oulun kärjäoikeus toteaa, että teknisen yhteyden tulee olla tietoturvallinen ja tietoturvasta tarvitaan lisää tietoa ja ohjausta. Kokoonpanon pitää pystyä harkitsemaan etäyhteyttä sekä omasta että muiden osallistumisen kannalta siten, että sillä on tiedossa tietoturvan todellinen eikä pelkästään oletettu taso eri yhteysmuodoissa.

Tuomarin etäosallistuminen ja asianosaisten oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin

Oulun kärjäoikeus yhtyy arviomuistiossa esitettyihin arvioihin koskien tuomarin etäosallistumista ja asianosaisten oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin.

Oulun kärjäoikeus arvioi tuomarin etäosallistumisen hyväksyttävyyden arviointia samoin kuin arviomuistiossa.

Vaikutukset ja johtopäätökset

Oulun kärjäoikeus on arviomuistiossa esitetyn osalta samaa mieltä siitä, että tuomarin etäosallistuminen tulisi kysymykseen etenkin valmisteluistunnoissa ja suppeahkoissa riita-asioiden pääkäsittelyissä. Rikosasioissa tuomarin osallistuminen etäyhteydellä olisi harvinaisempaa.

Oulun kärjäoikeus ja Itä-Uudenmaan kärjäoikeus yhtyvät arviomuistion johtopäätöksiin.

Tuomioistuinvirasto toteaa, että muistiossa esitetty ehdotus vaikuttaa perustellulta ja vastaa tuomioistuinten tarpeisiin.

Jatkovalmistelu

Markkinaoikeus jättää jatkovalmistelun varaan sen, missä tilanteissa tuomari voisi osallistua istuntoon etäyhteydellä, miten se lainsäädäntöteknisesti mahdollistettaisiin, mistä paikasta etäosallistuminen sallittaisiin, tulisiko henkilöpiiriä rajata, ja miten muiden istuntoon osallistuvien läsnäolo vaikuttaa arviointiin.

Suomen Lakimiesliitto ry toteaa, että jatkovalmistelussa on varmistettava, että tuomarin etäyhteydessä käyttämäksi tilaksi hyväksytään esimerkiksi työhuone tai muu häiriötön paikka.

Vaasan hovioikeus katsoo, että jatkovalmistelussa tulisi selvittää mahdollisuudet täysin virtuaalisiin oikeudenkäynteihin niin että julkisuus turvataan ilman, että oikeudenkäyntiin osallistuvien yksityisyyttä tai henkilötietojen suojaa vaarannetaan.

Vaasan hovioikeus toteaa, että jatkovalmistelussa tulee harkita, missä määrin matkakärjäjärasitusta voidaan hyväksyttävällä tavalla vähentää lisäämällä tuomareiden etäyhteyksiä ilman, että tuomioistuimen legitimitetti tai oikeudenkäyntimenettelyn koettu oikeudenmukaisuus vaarantuvat.

Tuomioistuinvirasto nostaa esiin sen, olisiko muutoksenhakuasteiden kuten esimerkiksi hallinto-oikeuksien esittelyistuntojen etämahdollisuuksista säädettävä selvyyden vuoksi. Vaikka nykytekniikka mahdollistaa tuomioistuinten jäsenten ja esittelijöiden etäosallistumisen, lainsäädännössä tällaista mahdollisuutta ei kuitenkaan tunneta.

Tuomariliitto toteaa, että tuomarin etäosallistumisen mahdollisuutta tulee tarkastella pitkän aikavälin näkökulmasta ja eri näkökulmat huomioiden. Arvioinnissa on keskeistä muun muassa arviomuistiossa esiin tuodut näkökohdat. Tuomariliitto toteaa, että vasta huolellisen jatkoselvittämisen jälkeen ja tekniikan kehittyessä on perusteltua tehdä yksityiskohtaisempia ratkaisuja tuomarin mahdollisuudesta osallistua suulliseen käsitteilyyn etäyhteydellä.

3 Yksityiskohtaiset kannanotot koskien asianosaisen suostumusedellytyksen keventämistä

3.1 Lausunnonantajien kannat ja perustelut yleisesti

Enemmistö lausunnonantajista (Asianajajaliitto, Syyttäjälaitos, Suomen Syyttäjähdistys ry, Turun hovioikeus, Vaasan hovioikeus, Helsingin kärjäoikeus, Satakunnan kärjäoikeus, Etelä-Karjalan kärjäoikeus, Oulun kärjäoikeus, Kainuun kärjäoikeus, Kanta-Hämeen kärjäoikeus, Etelä-Pohjanmaan kärjäoikeus, Varsinais-Suomen kärjäoikeus, Kymenlaakson kärjäoikeus, Keski-Suomen kärjäoikeus, Itä-Uudenmaan kärjäoikeus, Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus, Rikosseuraamuslaitos, Suomen Lakimiesliitto ry, Oikeusrekisterikeskus, Eduskunnan oikeusasiamies ja Tuomariliitto) suhtautuu **myönteisesti asianosaisen suostumusedellytyksen keventämiseen.**

Lausunnonantajat yhtyvät arviomuistiossa todettuun turvallisuuskysymyksistä ja kustannussäästöistä (Syyttäjälaitos), Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännöstä (Itä-Uudenmaan kärjäoikeus, Tuomariliitto) ja perus- ja ihmisoikeusnäkökulmista (Vaasan hovioikeus) sekä nostavat esiin käsittelyn joustavuuden (Etelä-Karjalan kärjäoikeus). Lisäksi Syyttäjälaitos toteaa, että muutos rajoittaisi asianosaisten mahdollisuuksia tarkoituksellisesti viivästyttää käsittelyä.

Etelä-Pohjanmaan kärjäoikeus, Oulun kärjäoikeus, Kanta-Hämeen kärjäoikeus, Keski-Suomen kärjäoikeus, Etelä-Savon kärjäoikeus ja Eduskunnan oikeusasiamies nostavat esiin, että lähtökohtaisesti asianosaisella tulisi kuitenkin olla oikeus halutessaan olla henkilökohtaisesti läsnä istuntopaikalla. Eduskunnan oikeusasiamies viittaa lausunnonaan rikosasian vastaajan oikeuteen.

Vaasan hovioikeus katsoo, ettei suostumusedellytyksestä luopuminen vaaranna sitä, että asianosaisella on halutessaan oikeus osallistua henkilökohtaisesti oikeudenkäyntiin.

Markkinaoikeus, Helsingin hovioikeus, Rovaniemen hovioikeus, Lapin kärjäoikeus ja Tuomioistuinvirasto suhtautuvat **kriittisesti** asianosaisen suostumusedellytyksen keventämiseen. Tuomioistuinvirasto katsoo kuitenkin, että varaventiili, jolla voisi poiketa suostumuksesta, voisi olla mahdollinen.

Markkinaoikeus toteaa, että asianosaisen suostumusedellytyksen keventämiselle ei ole käytännön tarvetta. Myös Lapin kärjäoikeus toteaa, ettei ongelmia ole juurikaan sen suhteen, etteikö asianosainen suostuisi etäyhteyden käyttöön. Tuomioistuinvirasto toteaa, että suostumusedellytyksen poistaminen ei ole välttämättä yksiselitteinen etu. Helsingin hovioikeus ja Rovaniemen hovioikeus puolestaan katsovat, ettei asianosaista koskevan suostumusedellytyksen poistamisen tueksi ole riittäviä perusteita.

Helsingin hovioikeus ja Rovaniemen hovioikeus toteavat, että asianosaisen oikeus osallistua häntä koskevan asian pääkäsittelyyn on yksi keskeisimmistä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin edellytyksistä. Helsingin hovioikeus ja Rovaniemen hovioikeus katsovat, että tilanteisiin, joissa on peruste poiketa suostumusvaatimuksesta, voidaan varautua muilla keinoin. Lisäksi Helsingin hovioikeus toteaa, että tällaisia tilanteita olisi harvoin.

3.2 Lausunnonantajien muut huomiot

Soveliaisuusharkinta

Asianajajaliitto, Suomen Lakimiesliitto ry, Helsingin kärjäoikeus, Kainuun kärjäoikeus, Kanta-Hämeen kärjäoikeus, Etelä-Pohjanmaan kärjäoikeus, Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus ja Itä-Uudenmaan kärjäoikeus katsovat, että asianosaisen kanta olisi osa soveliaisuusharkintaa. Asianajajaliitto ja Itä-Uudenmaan kärjäoikeus esittävät, että asianosaiselle varattaisiin tilaisuus esittää kantansa etäosallistumisesta.

Asianajajaliitto toteaa, että etäosallistumismääräykselle tulisi olla hyväksyttävät perustelu. Asianajajaliitto esittää, että etäosallistumisen määräämiseen tulisi olla korkea kynnyks silloin, kun etäosallistumista vastustaa asianosaisen asianajaja tai luvan saanut oikeudenkäyntiasiamies.

Suomen Lakimiesliitto ry ja Oikeusrekisterikeskus toteavat, että yksittäisen asian laatu ja erityispiirteet ovat ratkaisevia tekijöitä. Esimerkeiksi Suomen Lakimiesliitto ry nostaa esiin asiat liittyen ROL 8:11 ja 8:12.

Vaasan hovioikeus, Turun hovioikeus, Helsingin kärjäoikeus, Etelä-Pohjanmaan kärjäoikeus, Satakunnan kärjäoikeus, Länsi- ja Sisä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri, Kymenlaakson kärjäoikeus, Itä-Uudenmaan kärjäoikeus ja Tuomariliitto nostavat esiin sen, että videoyhteydellä osallistuminen asianosaisen suostumuksesta riippumatta voisi olla perusteltua turvallisuussyistä.

Lisäksi lausunnonantajat nostavat esiin muun muassa vankilakuljetuksiin liittyvät syyt (Etelä-Pohjanmaan kärjäoikeus, Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus ja Kymenlaakson kärjäoikeus), matkakäräjät (Vaasan hovioikeus), asianosaisen oikeudenkäynnin häiritsemiseen liittyvät syyt (Itä-Uudenmaan kärjäoikeus), kustannussyyt (Itä-Uudenmaan kärjäoikeus) ja oikeudenkäynnin pitkittymisen (Turun hovioikeus).

Kymenlaakson kärjäoikeus, Satakunnan kärjäoikeus ja Keski-Suomen kärjäoikeus puolestaan suhtautuvat varauksella siihen, että asianosainen voitaisiin velvoittaa istuntoon etäyhteydellä muusta kuin turvallisuushkaan liittyvästä syystä. Satakunnan kärjäoikeus nostaa esiin puheenjohtajan velvollisuuden huolehtia turvallisuudesta sekä kohtaamisen ja kuulluksi tulemisen merkityksen.

Tuomioistuinvirasto toteaa, että lainsoveltajalle tulisi olla selvää, mitä tekijöitä harkinnassa tulisi ottaa huomioon. Tuomioistuinvirasto viittaa ratkaisuun KKO 2021:5. Lisäksi Tuomioistuinvirasto nostaa esiin sen, pitäisikö harkinnassa huomioida viran puolesta esimerkiksi suojelutarpeisiin tai kognitiivisiin kykyihin liittyvät seikat. Kokonaisarvioon voisi vaikuttaa myös etävuorovaikutukseen liitetyt hyödyt ja haitat sekä aika, vaiva ja kustannussäästöt. Tuomioistuinvirasto listaa myös erilaisia tyyppitilanteita, jotka voisivat vaikuttaa punnintaan.

Lausunnonantajien esittämät vaihtoehdot

Suomen Lakimiesliitto ry ja Itä-Uudenmaan kärjäoikeus nostavat esiin arviomuistion mukaisen sääntelyvaihtoehdon, jossa asianosaisen suostumusta ei tarvita vaan kyse on kokonaisharkinnasta. Itä-Uudenmaan kärjäoikeus yhtyy arviomuistiossa esitettyyn siitä, että asianosainen voitaisiin määrätä osallistumaan vasten tahtoaan etäyhteydellä istuntoon vain toisesta viranomaisen hallinnoimasta tilasta.

Suomen Lakimiesliitto ry katsoo, että tuomioistuimelle voitaisiin asettaa velvoite antaa perusteltu päätös ilman erillistä muutoksenhakuoikeutta etäyhteyden järjestämisestä, mikäli joku asianosainen ei suostu siihen.

Turun hovioikeus esittää, että yksi vaihtoehto on, että suostumusta ei edellytetä, mutta asianosaiset voisivat aina vaatia, että he saavat osallistua oikeudenkäyntiin oikeussalissa. Tällöin asianosainen voitaisiin velvoittaa osallistumaan oikeudenkäyntiin etäyhteyksin vain perustellusta syystä. Suostumusedellytyksestä tulisi olla mahdollista poiketa tietyissä tilanteissa.

Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus esittää, että säännös kirjoitettaisiin siten, että oikeudenkäynnin osallistumista ei tulisi toteuttaa etäyhteydellä muutoin kuin painavista syistä, jos joku asianosainen sitä nimenomaan vastustaa.

Tuomioistuinvirasto esittää, että lainsäädäntöä kehitettäisiin varaventiilillä niin, että suostumusedellytyksestä voitaisiin erityisin syin poiketa. Varaventiili tarvittaisiin tilanteisiin, joissa etäyhteyden käyttämiselle on vahvat perusteet eikä asianosaisen kieltäytymiselle ole asiallisia perusteita. Tuomioistuin toteaa, että asianosaisen suhtautumisella tulisi olla suuri painoarvo ja esittää ehdotuksen suoraviivaisesta lähestymistavasta, jossa kysymys olisi ehdotetun tavan hyväksyttävyyden varmistamisesta. Lisäksi Tuomioistuinvirasto esittää, että päättäessään toisin kuin asianosainen on itse pyytänyt, tuomioistuimen tulisi tehdä kirjallinen käsittelyratkaisu muutoksenhakua varten, mikäli sellaista pyydetäisiin. Tuomioistuinvirasto esittää lisäksi, että säännöksiin kirjattaisiin tarpeeksi selkeät ohjeet käytännön soveltamistilanteiden varalle ja ehdottaa, että yhteisymmärrystä reunaehdoista voitaisiin pohtia esimerkiksi laatuhanketyön piirissä.

Varsinais-Suomen käräjäoikeus ei kannata tarkkojen perusteiden kirjaaminen lakiin niistä mahdollisista tilanteista, joissa harkinta voisi päättyä myönteisesti.

Tekniikka

Länsi- ja Sisä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri esittää, että tuomioistuimen yhteyteen tulee järjestää tila, josta osapuoli voi avustajan kanssa osallistua istuntoon, jos osapuolella ei ole siihen soveltuvia tiloja. Näin voitaisiin varmistua siitä, että tekninen yhteys toimii kaikilla ja tila on turvallinen. Länsi- ja Sisä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri esittää, että tilojen varaamiseksi luotaisiin kalenterijärjestelmä.

Länsi- ja Sisä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri nostaa esiin lisäksi etäyhteyteen liittyvät haasteet ja riskit asianosaisen perusoikeuksien ja oikeussuojan näkökulmasta. Parhaatkaan etäyhteydet eivät vastaa välitöntä yhteyttä samassa tilassa. Tulisi siten harkita tarkkaan, annetaanko ja millaisin edellytyksin tuomioistuimen määrätä etäyhteyksien käyttämisestä vastoin asianosaisten suostumusta.

Turun hovioikeus toteaa, että prosessinjohdon kannalta etäyhteyksien käyttäminen on voinut olla ongelmallista silloin, kun tuomioistuimen ja asianosaisten välille ei synny yhteyttä. Tämä on tekninen kysymys. Turun hovioikeus esittää, että tekniikan kehittämiseen, kameroiden käyttämiseen ja koulutukseen kiinnitettäisiin huomiota. Myös Helsingin käräjäoikeus kiinnittää huomiota vuorovaikutuksen toteuttamiseen.

Muut huomiot

Turun hovioikeus nostaa esiin asianosaisen mahdollisuudet osallistua oikeudenkäyntiin tehokkaasti, asianosaisten tasapuoliset osallistumismahdollisuudet ja tulkin käyttöön liittyvät seikat. Lisäksi Turun hovioikeus toteaa, että asianosaisten suuri lukumäärä voi muodostua etäkuulemistilan näkökulmasta haastavaksi.

Asianajajaliitto nostaa esiin, että arviomuistiossa ei mainita rikosasian vastaajan vastustusta asianomistajan etäosallistumiselle, ja toteaa, että erimielisyyksien välttämiseksi asia tulisi avata.

Suomen Lakimiesliitto ry nostaa esiin, että jatkovalmistelussa tulee punnita tunnustamisoikeudenkäyntien sallimista vastaajan osallistuessa istuntoon etäyhteyden avulla ja epäilee fyysisen läsnäolon merkitystä näissä tilanteissa.

4 Yksityiskohtaiset kannanotot koskien etäyhteyden käytön edellytysten keventämistä suullista todistelua vastaanotettaessa

4.1 Lausunnonantajien kannat ja perustelut yleisesti

Monet lausunnonantajat (Asianajajaliitto, Suomen Lakimiesliitto ry, Julkiset Oikeusavustajat ry, markkinaoikeus, Rovaniemen hovioikeus, Vaasan hovioikeus, Turun hovioikeus, Helsingin hovioikeus, Itä-Suomen hovioikeus, Oulun kärjäoikeus, Itä-Uudenmaan kärjäoikeus, Kainuun kärjäoikeus, Satakunnan kärjäoikeus, Tuomioistuinvirasto, Tuomariliitto, Syyttäjälaitos ja Suomen Syyttäjähdistys ry) suhtautuvat myönteisesti siihen, että etäyhteyden käytön edellytyksiä kevennetään suullista todistelua vastaanotettaessa ja etäyhteyden soveltuvuus todistelun vastaanottamiseen jätetään arvioitavaksi **yleisen soveliaisuusharkinnan** kautta.

Asianajajaliitto, Julkiset Oikeusavustajat ry, Tuomioistuinvirasto, Rovaniemen hovioikeus, Vaasan hovioikeus, Helsingin hovioikeus, Turun hovioikeus, Helsingin kärjäoikeus ja Satakunnan kärjäoikeus **kannattavat lisäedellytysten listata luopumista**. Lisäksi Kainuun kärjäoikeus toteaa, että lisäedellytyksen tarpeellisuutta tulee arvioida kriittisesti.

Suomen Lakimiesliitto ry ja Keski-Suomen kärjäoikeus toteavat, että suullisen todistelun vastaanottamista etäyhteyksien koskevaa lainsäädäntöä on tarkoituksenmukaista ajantasaistaa. Suomen Lakimiesliitto ry toteaa, että sääntelyn tulee olla linjassa etäosallistumista koskevien säännösten kanssa.

Itä-Suomen yliopisto ja Pohjanmaan kärjäoikeus suhtautuvat myönteisesti etäyhteyksien käytön laajentamiseen suullista todistelua vastaanotettaessa. Pohjanmaan kärjäoikeus toteaa, että tämä tekee prosessin sujuvammaksi.

Tuomariliitto toteaa, että säätämällä muutos selkeytettäisiin ja yhdenmukaistettaisiin tällä hetkellä monimutkaista ja raskasta sääntelyä muuttamatta sen oikeudellista sisältöä merkittävästi.

Eduskunnan oikeusasiamies toteaa, ettei laissa olevia edellytyksiä ole välttämättä tarpeen keventää, mutta ei näe lain selkiyttämiseksi ja keventämiseksi estettä.

Lapin käräjäoikeus katsoo, että **uskottavuuden arviointia koskevasta oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 52 §:n 1 momentin 3 kohdasta** voitaisiin luopua. Lapin käräjäoikeus viittaa korkeimman oikeuden ratkaisukäytäntöön.

Länsi-Uudenmaan käräjäoikeus ei kannata sääntelyn jättämistä pelkän soveliaisuusharkinnan varaan ilman lisäedellytyksiä. Länsi-Uudenmaan käräjäoikeus esittää, että **kohdan 3 uskottavuusarviointi yhdistetään yleiseen soveltuvuusarviointiin** ja siten kevennetään ja selkiytetään edellytyksiä nykyisestä.

Länsi-Uudenmaan käräjäoikeus toteaa lisäedellytysten korostavan henkilökohtaisen läsnäolon merkitystä ja vahvistavan erityisryhmien asemaa. Lisäksi Länsi-Uudenmaan käräjäoikeus kiinnittää huomiota siihen, ettei etäyhteyksien käyttö saa lisätä tuomioistuimen henkilöstön työmäärää.

Etelä-Savon käräjäoikeus toteaa, että nykysääntely mahdollistaa riittävän hyvin kuulemisen etäyhteydellä silloin kun se katsotaan soveliaaksi. Lainsäädännöllä ei tule kaventaa puheenjohtajan viimekäteistä harkintavaltaa. Harkinnassa esimerkiksi rikos- tai asianimike ei ole ratkaiseva.

4.2 Lausunnonantajien muut huomiot

Nykytila

Lausunnonantajat nostavat esiin arviomuiston tavoin oikeuspsykologisen nykytiedon henkilötodistelun luotettavuuden arvioinnista (Asianajajaliitto, Turun hovioikeus, Kymenlaakson käräjäoikeus, Lapin käräjäoikeus, Itä-Uudenmaan käräjäoikeus, Tuomioistuinvirasto, HEUNI ja Itä-Suomen yliopisto) sekä sen, että näytön arviointi tapahtuu videoyhteyttä käytettäessä samalla tavalla (Vaasan hovioikeus, Tuomioistuinvirasto ja HEUNI) ja kyse on samankaltaisesta tilanteesta kuin välittömästi kuultaessa (Oikeuskansleri ja HEUNI).

HEUNI nostaa esiin, että etäkuuleminen voi esimerkiksi tehdä prosessista kuultavalle vähemmän kuormittavan ja vähentää asianomistajan kokemaa stressiä. Lisäksi HEUNI toteaa, että esimerkiksi lapset ovat antaneet jopa enemmän tietoa videon välityksellä kuultaessa ja ovat olleet vähemmän johdateltavissa kuin kasvokkain.

Tuomioistuinvirasto ja HEUNI viittaavat kärjätuomareille suunnattuun kyselytutkimukseen, joka tukee arviomuistion päätelmiä. Lisäksi HEUNI nostaa esiin, että kyselytutkimuksen tulosten mukaan tuomarit suhtautuvat pääosin myönteisesti etäkuulemiseen.

Helsingin hovioikeus ja Rovaniemen hovioikeus nostavat esiin, että videokuuleminen on ollut toimivaa ja toteavat, että tuomioistuimet, asianosaiset ja todistajat ovat suhtautuneet myönteisesti tai neutraalisti etäyhteyden käyttöön todistelussa. Helsingin hovioikeus toteaa, että kysymys on ollut yleensä oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 52 §:n 1 momentin 2 kohdan huomattavan haitan tulkinnasta.

Oikeuskansleri ja Vaasan hovioikeus nostavat esiin lainuudistuksen, jonka myötä suullinen todistelu tullaan lähtökohtaisesti ottamaan vastaisuudessa vastaan kärjäoikeudessa laaditulta videotallenteelta (HE 133/2021).

Turun hovioikeus toteaa, viitaten Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseen N:o 861/2007 ja oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin, että etäyhteyksien käytön yleistymisen ja tekniikan kehittyminen edellyttävät näkökulman muutosta säännösten osalta.

Soveliaisuusharkinta

Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus esittää, että lakiin kirjataan soveltuvuusarvioinnissa huomioon otettavia seikkoja, jotka ovat nousseet esiin oikeuskäytännössä.

Asianajajaliitto toteaa, että harkinnassa tulee huomioida riittävästi se, että kuulemistilanne on erilainen istuntopöydässä ja etäyhteyksin. Suurin merkitys tällä on rikosoikeudenkäynneissä tilanteissa, joissa kuultavana on muu kuin asiantuntijatodistaja tai asiantunteva todistaja.

Asianajajaliitto toteaa, että **asianosaisille** tulee varata mahdollisuus esittää kantansa etukäteen ja asianosaisten esittämille perustelluille kannoille antaa painoa soveliaisuusharkinnassa. Suomen Syyttäjähdistys ry ja Syyttäjälaitos toteavat, että rikosasioissa prosessin asianosaisille tulee varata mahdollisuus lausua asiasta.

Kanta-Hämeen kärjäoikeus nostaa esiin, että asianosaiset nimeävät todistelun, ja sen vastaanottamistavan tulisi olla lähtökohtaisesti heidän harkintavallassaan. Mikäli esimerkiksi syyttäjä esittää todistajan kuulemistilanteesta, voidaan kysyä, onko asianmukaista, että tuomioistuin ei sitä hyväksy, vaan vaatii todistajan kuulemistilanteesta henkilökohtaisesti oikeussalissa.

Oulun kärjäoikeus toteaa, että yksi seikka soveliaisuusarvioinnissa on se, **missä kuultavan on tarkoitus olla kuulemisen aikana.**

Kanta-Hämeen kärjäoikeus nostaa esiin, ettei kertomuksen **uskottavuuden** arvioinnilla tulisi olla etäyhteyden käyttämistä harkittaessa niin suurta merkitystä kuin nykyisesti.

Satakunnan kärjäoikeus kiinnittää huomiota OK 17 luvun 52 §:n 3 kohtaan ja katsoo, että yhteyden käyttäminen pitäisi olla soveliasta, kun kysymys on todistajan kertomuksen uskottavuudesta. Satakunnan kärjäoikeus viittaa korkeimman oikeuden ratkaisuun KKO 2021:5 ja toteaa, että jos kohtien 1–6 lisäedellytykset poistetaan, ei soveliaisuus-harkintaa koskevaan säännökseen tai säännöksen perusteluihin tule kirjata, että uskottavuuden arviointi etäyhteydellä olisi poikkeuksellista. Tämä rajoittaisi merkittävästi etäkuulemisen käyttöalaa ja olisi ristiriidassa sen kanssa, että tulevaisuudessa hovioikeudet arvioivat uskottavuuden nauhoitteilta.

Asianajajaliitto toteaa, että uskottavuusedellytys voitaisiin ottaa huomioon soveliaisuus-kriteerin yhteydessä ja välttämättä erillistä kohtaa ei sille tarvita. Kyse on lainsäädäntö-teknisestä asiasta ja lainsäätäjän tulisi ottaa kantaa siihen, halutaanko muutoksella muuttaa vakiintunutta oikeustilaa.

Itä-Suomen yliopisto toteaa, että etäyhteys soveltuu erityisesti **asiantuntijan kuulemiseen.**

Puhelinkuuleminen

Kanta-Hämeen kärjäoikeus ja Lapin kärjäoikeus suhtautuvat myönteisesti puhelinkuulemisen **käyttöalan laajentamiseen.** Lapin kärjäoikeus nostaa perusteluna esiin, että myöhempi oikeuspsykologinen tutkimustieto on muuttanut aikaisempaa käsitystä eikä oikeudenkäynnin välittömyydellä ole enää sellaista tietoteoreettista perustelua.

Turun hovioikeus, Vaasan hovioikeus, Helsingin hovioikeus, Kainuun kärjäoikeus ja markkinaoikeus nostavat esiin, että mikäli lisäedellytyksistä luovutaan, on harkittava, **millä edellytyksillä puhelinkuuleminen voitaisiin toteuttaa.**

Vaasan hovioikeus, Helsingin hovioikeus ja Rovaniemen hovioikeus katsovat, viitaten arviomuistiossa esitettyyn, että puhelinkuulemista ei tulisi voida käyttää uskottavuus-todistelun vastaanottamiseen.

Turun hovioikeus toteaa, että puhelinkuulemisen käyttöedellytysten laajentamista poh-tiessa tulisi huomioida luotettavuuden arvioinnista arviomuistiossa todettu.

Kainuun kärjäoikeus nostaa esiin, että olisi hyvä tarkastella sitä, tulisiko puhelinkuulemisen osalta sääntelyä täsmentää soveliaisuusharkinnan ja uskottavuusedellytyksen suhteen.

Suomen Lakimiesliitto ry toteaa, että puhelinkuulemisten osalta lienee perusteltua säätää tarkemmista edellytyksistä, kuten uskottavuuskriteeristä sekä todisteen vähäisestä merkityksestä siitä aiheutuviin kustannuksiin.

Vaasan hovioikeus toteaa, että puhelinkuulustelun käyttöalaa **ei tule laajentaa**.

Tekniikka ja kuulemisolosuhteet

Lausunnonantajat kiinnittävät huomiota muun muassa siihen, että **tekniikan** tulee olla toimivaa (Eduskunnan oikeusasiamies ja HEUNI) ja luotettavaa (Itä-Suomen yliopisto).

Tuomioistuinvirasto nostaa esiin kehittyneen videoneuvotteluteknologian.

HEUNI nostaa esiin, että kärjätuomareille osoitetussa tutkimuksessa, tuomarit olivat toivoneet koulutusta erityisesti vuorovaikutukseen etäyhteydellä, prosessinjohtoon, salitekniikkaan ja muuhun ICT-osaamiseen.

HEUNI toteaa, että **etätilan** tulee tuntua oikeussalin jatkumolta.

Suomen Syyttäjähdistys ry esittää, että ensisijaisesti etäyhteys tapahtuisi valvotuista viranomaispaikoista käsin ja nostaa esiin salassapitoon ja turvallisuuteen liittyvät seikat.

Oulun kärjäoikeus toteaa, että etäkuulemisen tulee tapahtua tilasta, missä kuultava voi olla vapaasti ja ilman ulkopuolista vaikuttamista. Oulun kärjäoikeus toteaa, että monet tilat, kuten viranomaisen tai oikeudenkäyntiavustajan tilat, oma koti tai sairaala, voivat sopia etäkuulemiseen.

Turun hovioikeus toteaa, että kuulemisolosuhteiden asianmukaisuus tulee varmistaa ja ottaa huomioon tuomarin prosessinjohdossa. Myös HEUNI nostaa esiin prosessinjohdon toteutumisen. HEUNI toteaa, että on esimerkiksi tärkeää mainita, mikäli salissa on paikalla muita henkilöitä ja asianosaisille tulee kertoa selkeästi, miten prosessi etenee.

HEUNI toteaa, että etäkuulemista toteuttaessa tulee huomioida kuultavan avustajan ja muiden mahdollisten henkilöiden, kuten tulkin, sijainti.

Asianajajaliitto kiinnittää huomiota siihen, että yleisö voi osallistua julkisiin istuntoihin mistä tahansa tilasta käsin, josta etäyhteys on järjestetty. Esimerkiksi todistajien etäkuulemisen yhteydessä puheenjohtajan olisi siten hyvä aina tiedustella todistajilta, onko todistajan kanssa samassa tilassa paikalla yleisöä, jotta oikeudenkäynnin avoimuus toteutuu kaikkiin osallisiin nähden.

Suomen Syyttäjähdistys ry nostaa esiin, että **ulkomailta tapahtuvan etäyhteyden** käytön osalta lakiin on säädettävä selkeät säännökset siitä, vaaditaanko etäyhteyden käytölle vieraan valtion suostumus.

Muut huomiot

Vaasan hovioikeus esittää, että jatkovalmistelussa selvitetäisiin, millaisia mahdollisuuksia olisi toteuttaa uskottavuustodistelun osalta henkilön kuulustelu todistelutarkoituksessa siten, että hän ottaa kuva- ja äänyhteyden älylaitteellaan istuntosaliin tai etäyhteydet rakennetaan muutoin kuin tuomioistuinten välisten istuntosalien tai muiden niiden tilojen varassa. Vaasan hovioikeus toteaa, että varsinkin rikosasioissa asianosaisilla ja todistajilla on suuria vaikeuksia liittyä video-oikeudenkäyntiin omilla laitteillaan, mikä voi johtaa tarpeettomasti siihen, että heidät kutsutaan toisen tuomioistuimen istuntosaliin tai muihin tiloihin.

HEUNI, Tuomioistuinvirasto ja Itä-Suomen hovioikeus nostavat esiin, että **etäkuulemiskäytäntöjen** tulee olla yhtenäisiä. Lausunnonantajat esittävät, että yhtenäisyys voitaisiin varmistaa standardoidulla protokollalla käytännön järjestelyistä (HEUNI), selkeillä askelmerkeillä lainsäädännössä (Tuomioistuinvirasto) tai ylempien tuomioistuinten ohjaavalla oikeuskäytännöllä (Tuomioistuinvirasto).

Tuomioistuinvirasto nostaa esiin vuorovaikutussuhteet ja toteaa, että kuulustelijalle ja vastakuulustelijalle voi olla merkityksellistä sillä, millä tavalla kysymyksiin reagoidaan ja asioita selitetään.

5 Yksityiskohtaiset kannanotot koskien pakkokeinojen ja poissaolon seuraamusten soveltamisalan laajentamisesta

Soveltamisalan laajentaminen

Lausunnonantajat (Suomen Lakimiesliitto ry, Itä-Suomen hovioikeus, Rovaniemen hovioikeus, Vaasan hovioikeus, Turun hovioikeus, Pohjanmaan kärjäoikeus, Etelä-Karjalan kärjäoikeus, Itä-Uudenmaan kärjäoikeus, Satakunnan kärjäoikeus, Etelä-Pohjanmaan kärjäoikeus, Keski-Suomen kärjäoikeus, Helsingin kärjäoikeus, Lapin kärjäoikeus, Kainuun kärjäoikeus, Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus, Julkiset Oikeusavustajat ry, Länsi- ja Sisä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri, Suomen Syyttäjähdistys ry, Syyttäjälaitos, Tuomariliitto ja Itä-Suomen yliopisto) suhtautuvat myönteisesti arviomuistiossa esitettyyn pakkokeinojen ja poissaolon seuraamusten **soveltamisalan laajentamisesta**.

Tuomariliitto nostaa esiin perusteluna, että asianosaisen passiivisuus tai välttely on yksi oikeudenkäyntejä viivyttävistä tekijöistä.

Julkiset Oikeusavustajat ry, Suomen Syyttäjähdistys ry ja Länsi- ja Sisä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri toteavat, että poissaolojen seurausten tulee olla samat riippumatta osallistumistavasta.

Suomen Syyttäjähdistys ry ja Syyttäjälaitos toteavat, että pakkokeinojen ja poissaolo-seuraamusten käytössä voidaan käyttää tapauskohtaista harkintaa.

Useat lausunnonantajat (Suomen Lakimiesliitto ry, Itä-Suomen hovioikeus, Rovaniemen hovioikeus, Vaasan hovioikeus, Turun hovioikeus, Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus, Etelä-Pohjanmaan kärjäoikeus, Kainuun kärjäoikeus, Helsingin kärjäoikeus, Etelä-Karjalan kärjäoikeus, Itä-Uudenmaan kärjäoikeus, Pohjanmaan kärjäoikeus ja Satakunnan kärjäoikeus) kannattavat, että **valmisteluistuntoja** koskevia etäyhteys-säännöksiä kehitettäisiin siten, että tuomioistuin voisi asettaa vastaavia poissaoloon liittyviä uhkia kuin muita etäosallistumissäännöksiä soveltaessaan.

Satakunnan kärjäoikeus toteaa, että esitetty voisi nopeuttaa oikeudenkäyntiä ja vähentää kustannuksia, mutta huomauttaa, että tilanteissa, joissa käsillä olisi sovinnosta neuvottelemisen, se voisi toimia päinvastoin. Myös Helsingin kärjäoikeus nostaa esiin, että etäyhteys ei välttämättä sovi tilanteeseen, jossa asia aiotaan neuvotella tai asia vaatii selvittämistä.

Keski-Suomen kärjäoikeus kannattaa sitä, että **riita-asian valmisteluistunto** olisi mahdollista toimittaa etäyhteydellä siten, että asia voitaisiin ratkaista poissaolouhalla. Näissä tapauksissa valmisteluistunto tulisi myös voida toimittaa vastoin asianosaisen suostumustakin etäyhteydellä, mikäli tuomari katsoo sen asianosaisten oikeusturva huomioon ottaen tarkoituksenmukaiseksi.

Syyttäjälaitos katsoo, arviomuistiossa ehdotettua vasten, että jatkossa tuomioistuimella tulee olla etäyhteyksin toteutettavissa **valmisteluistunnoissa** ja **pääkäsittelyissä** käytävissään samat pakkokeinot ja poissaoloseuraamukset kuin läsnäolokäsittelyissä.

Asianajajaliitto, Oulun kärjäoikeus ja Varsinais-Suomen kärjäoikeus suhtautuvat **kriittisesti** poissaoloon liittyvien uhkien soveltamisalan laajentamiseen.

Asianajajaliitto toteaa, että jos asianosainen ei teknisen ongelman tai yhteyden toimimattomuuden vuoksi pysty osallistumaan valmisteluistuntoon, olisi yleensä kohtuuton seuraamus, että uhkasakko tuomittaisiin maksettavaksi tai asia ratkaistaisiin asianosaisen poissaolon perusteella. Lisäksi olisi kohtuutonta edellyttää tarkkaa selvitystä tai näyttöä poissaolon syystä vapautuakseen poissaolon seuraamuksesta.

Asianajajaliitto esittää, että mikäli poissaolon seuraamukset otettaisiin käyttöön valmisteluistunnon etäosallistumisen osalta, olisi syytä kirjata säännösten lisäksi lisäedellytyksistä seuraamuksille tai vaihtoehtoisesti keino vapautua seuraamuksista tilanteessa, jossa asianosainen voi esittää uskottavan selityksen poissaololleen.

Oulun kärjäoikeus toteaa, että käytännössä ei ole esiintynyt ongelmia sen suhteen, että etäyhteydellä osallistujat eivät olisikaan osallistuneet istuntoon.

Osallistuminen tuomioistuimesta tai muusta viranomaisesta

Moni lausunnonantaja (Rovaniemen hovioikeus, Vaasan hovioikeus, Turun hovioikeus, Itä-Suomen hovioikeus, Itä-Uudenmaan kärjäoikeus, Kymenlaakson kärjäoikeus, Kainuun kärjäoikeus, Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus, Helsingin kärjäoikeus, Etelä-Savon kärjäoikeus ja Eduskunnan oikeusasiamies) yhtyy arviomuistiossa esitettyyn siitä, että

mahdollisuus poissaolojen seuraamusten määräämiselle olisi jatkossakin rajattu niihin tilanteisiin, joissa henkilö veloitetaan saapumaan **toiseen tuomioistuimeen** tai **muuhun viranomaiseen** etäyhteyden muodostamiseksi.

Kainuun kärjäoikeus esittää, että etäosallistuminen voisi olla poissaolon seuraamusten piirissä myös silloin, kun henkilö osallistuu etänä esimerkiksi kaupungintalon videopisteeltä tai asianajajan luota. Lapin kärjäoikeus toteaa, että soveltamisalan laajentaminen voisi koskea myös puhelimitse kuulemista tai neuvottelua oman koneen välityksellä.

Syyttäjälaitos toteaa, että osallistumista asianajotoimiston tiloista tai henkilön kotoa ei tulisi lainsäädännöllisesti ratkaista kategorisesti samoin siten, ettei kumpaankaan voisi liittyä mahdollisuutta määrätä seuraamusta poissaolosta.

Etelä-Savon kärjäoikeus toteaa, että kotoa osallistumisen seuraamuksista ei ole tarpeen säätää laissa erikseen.

Suomen Lakimiesliitto ry kehottaa harkitsemaan jatkovalmistelussa sitä, voisiko poissaoloon liittyviä uhkia käyttää koskemaan myös muita kuin toisesta tuomioistuimesta tai muusta viranomaisesta käsin toimitettavaa etäosallistumista. Suomen Lakimiesliitto ry nostaa esiin, että sopivaa viranomaisen tilaa ei aina ole saatavilla. Esimerkiksi Suomen Lakimiesliitto ry nostaa nuorten rikosasiat. Lisäksi Suomen Lakimiesliitto ry esittää, että etäosallistumistarkoitukseen voisi olla mahdollista käyttää esimerkiksi valtion yhteisiä palvelupisteitä ja niiden tiloja. Toimitilojen varustelun täytyy olla kuitenkin riittävää.

Muut huomiot

Syyttäjälaitos yhtyy arviomuistiossa esiin tuotuihin haasteisiin.

Itä-Uudenmaan kärjäoikeus toteaa, että mahdollisuus käyttää samoja seuraamusvaihtoehtoja ei tule erota sen suhteen, osallistuvatko kaikki asianosaiset tai esimerkiksi vain yksi asianosainen valmisteluistuntoon etäyhteydellä.

6 Yksityiskohtaiset kannanotot koskien sääntelyn yhdenmukaistamista ja kokoamista yhteen

Sääntelyn yhdenmukaistaminen

Lausunnonantajat (Asianajajaliitto, Suomen Lakimiesliitto ry, Vaasan hovioikeus, Helsingin hovioikeus, Turun hovioikeus, Kainuun kärjäoikeus, Etelä-Karjalan kärjäoikeus, Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus, Keski-Suomen kärjäoikeus, Kanta-Hämeen kärjäoikeus, Rovaniemen kärjäoikeus, markkinaoikeus, Länsi- ja Sisä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri, Suomen Syyttäjähdistys ry, Syyttäjälaitos, Eduskunnan oikeusasiamies, Oikeuskansleri, Rikosseuraamuslaitos, Tuomioistuinvirasto ja Tuomariliitto) suhtautuvat myönteisesti siihen, että sääntelyä **yhdenmukaistettaisiin**.

Asianajajaliitto, Helsingin hovioikeus, Vaasan hovioikeus, Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus, Kainuun kärjäoikeus ja Länsi- ja Sisä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri nostavat esiin erityisesti terminologian ja kirjoitusasun yhtenäistämisen. Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus nostaa esiin lisäksi säännösten sisällön ja lähtökohtien yhtenäistämisen.

Vaasan hovioikeus ja Helsingin hovioikeus nostavat esiin, että soveliaisuusedellytys ja valmisteluistuntojen tarkoituksenmukaisuusedellytys eivät välttämättä ole saman sisältöisiä. Vaasan hovioikeus ja Helsingin hovioikeus esittävät, että sääntelyä selvennettäisiin sekä kehitettäisiin tarkoituksenmukaisuusedellytyksen osalta. Myös Rovaniemen kärjäoikeus nostaa esiin sen, että koska valmistelun ja pääkäsittelyn tarkoitukset poikkeavat toisistaan, niiden pitämiseen liittyvä soveliaisuusedellytys ei voi olla saman sisältöinen oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukset huomioon ottaen.

Sääntelyn kokoaminen yhteen

Useat lausunnonantajat (Asianajajaliitto, Turun hovioikeus, Satakunnan kärjäoikeus, Etelä-Pohjanmaan kärjäoikeus, Kymenlaakson kärjäoikeus, Pohjanmaan kärjäoikeus, Päijät-Hämeen kärjäoikeus, Keski-Suomen kärjäoikeus, Etelä-Karjalan kärjäoikeus, Eduskunnan oikeusasiamies, Tuomariliitto, Oikeuskansleri, Rikosseuraamuslaitos, Suomen Syyttäjähdistys ry, Syyttäjälaitos, Julkiset Oikeusavustajat ry ja Länsi- ja Sisä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri) suhtautuvat myönteisesti siihen, että **sääntely koottaisiin yhteen** tai sitä keskitettäisiin.

Vaasan hovioikeus, Varsinais-Suomen kärjäoikeus, Kainuun kärjäoikeus, Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus ja Etelä-Savon kärjäoikeus suhtautuvat kriittisesti sääntelyn yhteen kokoamiseen tai eivät näe ongelmaa siinä, että säännökset ovat **hajautettuna eri asiayhteyksiin**.

Vaasan hovioikeus ja Varsinais-Suomen kärjäoikeus pitävät luontevana sitä, että säännökset ovat omissa toiminnallisissa yhteyksissään.

Kainuun kärjäoikeus toteaa, että etäyhteyssäätelyn irrottaminen omakseen ei välttämättä selvennä tai yksinkertaista menettelysäännösten kokonaisuutta.

Tuomioistuinvirasto ei ota kantaa siihen, pitäisikö säännökset koota yhteen ja miten.

Lausunnonantajien esittämät vaihtoehdot

Helsingin kärjäoikeus, Etelä-Pohjanmaan kärjäoikeus, Kymenlaakson kärjäoikeus, Satakunnan kärjäoikeus, Eduskunnan oikeusasiamies ja Tuomariliitto esittävät, että säännökset voitaisiin koota yhteen **oikeudenkäymiskaaren**. Satakunnan kärjäoikeus esittää, että säännökset koottaisiin oikeudenkäymiskaaren 17 lukuun. Eduskunnan oikeusasiamies toteaa, että ehdotus helpottaisi säännösten soveltamista ja selkiyttäisi sääntelyä.

Etelä-Savon kärjäoikeus esittää, että etäkuulemista koskevat lainkohdat koottaisiin omaan lukuihinsa oikeudenkäymiskaareen ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettuun lakiin ottaen huomioon selkeysnäkökohdat.

Satakunnan kärjäoikeus ja Helsingin kärjäoikeus kannattavat arviomuistiossa esitettyä **Ruotsin mallin** mukaista yleissäännöstä.

Päijät-Hämeen kärjäoikeus esittää, että etäyhteyksiä koskeva lainsäädäntö koottaisiin **omaan uuteen lakiinsa**, jossa määriteltäisiin tarkasti edellytykset eri prosessityyppien ja tilanteiden varalta. Päijät-Hämeen kärjäoikeus esittää, että laissa voitaisiin myös ottaa huomioon muun muassa etäyhteyksien käyttöön, tietotekniikkaan, tilaratkaisuihin ja oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin liittyvät edellytykset.

Etelä-Savon kärjäoikeus toteaa, että uudelle laille ei ole välitöntä tarvetta.

Vaasan hovioikeus, Helsingin hovioikeus, Satakunnan kärjäoikeus, Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus ja Rovaniemen kärjäoikeus toteavat, että **tuomarin etäosallistumista** koskevat säännökset sopisivat luontevimmin päätösvaltaisuutta koskevaan oikeudenkäymiskaaren 2 lukuun.

Rovaniemen hovioikeus ja Helsingin hovioikeus suhtautuvat myönteisesti siihen, että säännökset **muiden oikeudenkäyntiin osallistuvien henkilöiden** kuin tuomarin etäosallistumisesta ovat niiden toiminnallisissa yhteyksissään. Helsingin hovioikeus nostaa esiin, että erityisesti todisteluun liittyvää etäyhteysääntelyä ei tule siirtää muualle oikeudenkäymiskaaren 17 luvusta.

Muut huomiot

Markkinaoikeus toteaa, että se miten sääntelyn yhdenmukaistaminen toteutetaan lainsäädäntöteknisesti, lienee tarkoituksenmukaista jättää jatkovalmistelun varaan.

Kainuun kärjäoikeus toteaa, että sitä, mitä kaikkea sääntelystä voidaan kehittää ja mihin, on syytä tarkastella jatkovalmistelussa huolella.

Keski-Suomen kärjäoikeus toteaa, että lainsäädännön ajantasaistamisessa voitaisiin määritellä ne seikat, jotka tulee ottaa kokonaisarviointissa huomioon toimitettaessa riita-asian istunto etäyhteydellä.

Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus toteaa, että lainsäädännössä tulisi selkeyttää sitä, milloin on kyse asianosaisen osallistumisesta etäyhteydellä oikeudenkäyntiin sekä sen poissaolo-seuraamuksista ja milloin on kysymys todistelun vastaanottamisesta.

Syyttäjälaitos toteaa, että rikosprosessiin osallistumista ja asianosaisen kuulemista koskevat pykälät tulisi olla samassa laissa.

Tuomariliitto toteaa, että lainsäädännön selkeys, yhdenmukaisuus ja tarkoituksenmukainen rakenne lisää oikeudenkäytön läpinäkyvyyttä sekä nopeuttaa ja yksinkertaistaa lainkäyttöä.

Oikeuskansleri toteaa, että se, että etäyhteysääntelyä tarkastellaan selkeänä lainsäädännöllisenä kokonaisuutena, on hyvä lähtökohta.

7 Lausunnonantajien muut huomiot

Nykytila ja sääntelyn kehittäminen

Moni lausunnonantaja (Asianajajaliitto, Suomen Lakimiesliitto ry, Rovaniemen hovioikeus, Helsingin hovioikeus, Turun hovioikeus, Vaasan hovioikeus, Etelä-Pohjanmaan kärjäoikeus, Itä-Uudenmaan kärjäoikeus, Oulun kärjäoikeus, Kanta-Hämeen kärjäoikeus, Satakunnan kärjäoikeus, Etelä-Savon kärjäoikeus, Etelä-Karjalan kärjäoikeus, Pohjanmaan kärjäoikeus, Kainuun kärjäoikeus, Länsi- ja Sisä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri, Rikosseuraamuslaitos, Oikeusrekisterikeskus, Oikeuskansleri ja Tuomioistuinvirasto) suhtautuu myönteisesti etäyhteyssääntelyn kehittämiseen ja ajanmukaistamiseen.

Lausunnonantajat arvioivat, että etäyhteyksien käyttö voi parantaa oikeusturvaa tai oikeuden saatavuutta (Vaasan hovioikeus, Kainuun kärjäoikeus, Satakunnan kärjäoikeus ja Etelä-Pohjanmaan kärjäoikeus), mahdollistaa kustannus- ja ajansäästöjä (Asianajajaliitto, Turun hovioikeus, Kanta-Hämeen kärjäoikeus, Kainuun kärjäoikeus, Kymenlaakson kärjäoikeus, Satakunnan kärjäoikeus, Länsi- ja Sisä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri ja Oikeusrekisterikeskus), joustavoittaa oikeudenkäyntiä (Suomen Lakimiesliitto ry ja Etelä-Karjalan kärjäoikeus) ja parantaa oikeudenkäynnin julkisuuden toteutumista (Suomen Lakimiesliitto ry).

Asianajajaliitto, Turun hovioikeus, Etelä-Karjalan kärjäoikeus, Kanta-Hämeen kärjäoikeus, Päijät-Hämeen kärjäoikeus, Oulun kärjäoikeus, Oikeuskansleri, Tuomioistuinvirasto ja Länsi- ja Sisä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri nostavat esiin, että oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimuksen tulee toteutua. Vaasan hovioikeus toteaa, että etäyhteyksien käyttömahdollisuuksia arvioitaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota perus- ja ihmisoikeuksiin.

Lapin kärjäoikeus ja Etelä-Karjalan kärjäoikeus painottavat tuomioistuimen arvovallan säilymistä. Lapin kärjäoikeus toteaa, että yhteiskuntapoliittisesti pitäisi ratkaista se, millainen sanktiojärjestelmä Suomeen halutaan.

Asianajajaliitto ja Varsinais-Suomen kärjäoikeus nostavat esiin etäyhteyksien käytön lisääntymisen tuomat haasteet ja vaatimukset prosessinjohdolle. Varsinais-Suomen kärjäoikeus toteaa, että istunnossa on oltava välttämättä kärjäsihteeri tai laajennettu kokoonpano, jotta puheenjohtaja voi keskittyä asiaan ja prosessin johtamiseen.

Tuomioistuinvirasto nostaa esiin, että etäyhteyksien käyttäminen lisää kanslian ja tuomarin työtä. Suomen Lakimiesliitto ry korostaa, että tuomioistuimelle asetettavia velvollisuuksia ja tehtäviä ei saa lisätä ilman, että niiden resurssit varmistetaan.

Päijät-Hämeen kärjäoikeus toteaa, että etäyhteyksien käytön tulee olla yksityiskohtaisesti laintasoisesti säädeltyä.

Tekniikka

Moni lausunnonantaja (Asianajajaliitto, Suomen Lakimiesliitto ry, Julkiset Oikeusavustajat ry, markkinaoikeus, Itä-Suomen hovioikeus, Rovaniemen hovioikeus, Etelä-Pohjanmaan kärjäoikeus, Pohjanmaan kärjäoikeus, Satakunnan kärjäoikeus, Keski-Suomen kärjäoikeus, Kymenlaakson kärjäoikeus, Länsi- ja Sisä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri ja Tuomariliitto) kiinnittää huomiota siihen, että etäyhteyksien käytössä tulee käyttää **asianmukaista tekniikkaa ja toimivia yhteyksiä**.

Suomen Lakimiesliitto ry, Keski-Suomen kärjäoikeus, Etelä-Pohjanmaan kärjäoikeus, Pohjanmaan kärjäoikeus ja Tuomariliitto nostavat esiin ongelmia tietoteknisissä yhteyksissä ja saliteknisissä laitteissa. Lisäksi markkinaoikeus, Itä-Uudenmaan kärjäoikeus ja Suomen Lakimiesliitto ry nostavat esiin Skype for Business -viestintäsovelluksen ja toteavat sen olevan vanhentunut.

Itä-Suomen hovioikeus, Rovaniemen hovioikeus, Keski-Suomen kärjäoikeus ja Tuomariliitto toteavat, että ongelmat ja epävarmuudet tekniikassa ja yhteyksissä voivat käytännössä rajoittaa etäyhteyksien hyödyntämistä.

Rovaniemen hovioikeus toteaa, että tekninen kehitys tulee vähentämään etäyhteyksien käyttöön liittyviä haasteita.

Asianajajaliitto ja Kymenlaakson kärjäoikeus kiinnittävät huomiota siihen, että **tekniikkaa osataan käyttää**. Asianajajaliitto toteaa, että tuomioistuinlaitoksen tulee pystyä järjestämään tähän tarvittavat investoinnit, koulutuksen ja tuen henkilöstölleen.

Asianajajaliitto, Suomen Lakimiesliitto ry, Länsi- ja Sisä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri, Julkiset Oikeusavustajat ry, Varsinais-Suomen kärjäoikeus ja Etelä-Pohjanmaan kärjäoikeus kiinnittävät huomiota **resursseihin ja taloudelliseen panostamiseen**. Länsi- ja Sisä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri toteaa, että kustannustehokkainta vaihtoehtoa tulee arvioida kokonaisuutena.

Asianajajaliitto nostaa esiin, että teknisten järjestelmien kehittämisessä ja hankinnoissa on otettava huomioon henkilötodistelua koskevan lainsäädännön muutokset ja hovi-oikeusvaiheessa tapahtuva tallenteiden käyttö. Käräjäoikeusvaiheen video- ja puhelin-kuulemisten tallenteiden tulee olla teknisesti korkeatasoisia.

Tuomariliitto ja Länsi- ja Sisä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri nostavat esiin, että jatkovalmistelussa tulee varautua **tulevaisuuden kehityssuuntiin**. Länsi- ja Sisä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri toteaa, että lain sanamuodoissa tulisi välttää kiinnittymistä tietyn teknologian tarjoamiin ratkaisuihin, jotta lainsäädäntö ei valmistuttuaan jää ajastaan jälkeen.

Tietosuoja

Tuomioistuinvirasto nostaa esiin, että tietosuojaan liittyvä tarkastelu jää arviomuistiossa kapeaksi. Tuomioistuinvirasto toteaa, että lopullista kokonaisuutta voi olla tarpeen rakentaa yksityiskohtaisemmin tietosuojasääntelyä vasten.

Tietosuojavaltuutetun toimisto nostaa esiin, että tietosuojasäännösten näkökulmasta on keskeistä tunnistaa mahdollinen henkilötietojen käsittely, kun etäyhteyksiä käytetään oikeudenkäynnissä ja nostaa esiin useita näkökulmia tietosuojaan liittyen.

Tietosuojavaltuutetun toimisto toteaa, että oikeudenkäymiskaaren 22 luvun 6 §:n mukaisesta taltioinnista on säädetty erityisesti. Jos oikeudenkäynnin muu taltiointi on lainkäytön kannalta perusteltua, tulisi tällaiset tarpeet tunnistaa ja varmistaa täsmällinen käsittelyperuste. Samalla tulisi säätää käsittelyn tarpeellisesta ajallisesta kestosta ja tarkoituksista, joihin tallenteita saisi käyttää tai luovuttaa muun muassa oikeudenkäytön julkisuuden ja asiakirjajulkisuuden perusteella.

Tietosuojavaltuutetun toimisto toteaa, ettei suostumusta tulisi pitää julkisen vallan käytön osalta henkilötietojen käsittelyperusteena ja siksi henkilötietojen käsittelyn tulisi perustua täsmälliseen lainsäädäntöön.

Tietosuojavaltuutetun toimisto toteaa lisäksi, että oikeus henkilötietojen suojaan sekä yleisten tietoverkkojen yli tapahtuvan viestinnän luottamuksellisuus edellyttävät, että etäkuulemisia järjestettäessä tulee toteuttaa asianmukaiset suojoimenpiteet, joilla luottamuksellisuus ja henkilötietojen eheys, virheettömyys ja käytettävyys varmistetaan.

Hallinto- ja erityistuomioistuimet

Tuomioistuinvirasto, Tuomariliitto, vakuutusosasto ja markkinaoikeus nostavat esiin, ettei arviomuistiossa ole tarkasteltu hallintotuomioistuimia tai hallintoprosessia.

Tuomioistuinvirasto esittää, että jatkovalmistelussa huomioitaisiin se, että kansallinen lainsäädäntö olisi yhdenmukainen ja tuomioistuinlinjoittain esiintyviä poikkeuksia esiintyisi vain perustelluissa tilanteissa. Myös tuomarien etäosallistumismahdollisuuden osalta sääntelyn tulisi olla mahdollisimman yhtenäistä.

Vakuutusosikeus ja Tuomariliitto esittävät, että hallintoprosessista tehtäisiin erillinen selvitys.

Lisäksi Tuomariliitto esittää, että jatkovalmistelussa kiinnitettäisiin erityistä huomiota muutostarpeisiin ja ehdotusten soveltumiseen myös markkinaoikeudessa ja työtuomioistuimessa.

Muiden henkilöiden etäosallistuminen

Suomen Lakimiesliitto ry ja Suomen Syyttäjähdistys ry nostavat esiin, että jatkovalmistelussa ja tulevassa lainsäädännössä tulee ottaa huomioon **syyttäjien** osallistuminen istuntoon etäyhteydellä.

Suomen Lakimiesliitto ry ja Suomen Syyttäjähdistys ry esittävät, että lähtökohtana syyttäjän osallistumisesta etäyhteydellä tulisi olla hänen oma näkökulmansa ja poikkeava päätös siitä tulisi perustella. Suomen Lakimiesliitto ry katsoo, ettei läsnäolovaatimuksen perusteena saa olla esimerkiksi todisteluun liittyvät tietotekniset ongelmat.

Suomen Syyttäjähdistys ry toteaa, että etäyhteyksien käytön lisääminen tulee huomioida toimitilastrategioissa ja syyttäjillä tulee olla mahdollisuus osallistua etäyhteydellä oikeudenkäyntiin.

Tuomioistuinvirasto nostaa esiin, että nykyisellään **avustajan tai asiamiehen** osallistuminen etänä on edellyttänyt soveliaisuusharkinnan lisäksi päämiehen suostumusta. Tuomioistuinvirasto toteaa, että jatkovalmistelussa arvioitaisiin suostumusedellytykset avustajan osalta erikseen selvyuden vuoksi.

Muut huomiot

Tuomioistuinvirasto toteaa, että osallistumis- ja kuulemiskeinojen valitseminen ja niistä päättäminen tulisi olla mahdollisimman tarkkarajaista ja läpinäkyvää. Valituskelpoisten käsittelyratkaisujen tekeminen täytyy olla mahdollista, mutta valtaosa ratkaisuista tulisi olla sellaisia, jotka eivät juurikaan lisää valmisteluun ja muodolliseen prosessinjohtoon liittyvää tuomioistuinten tai asianosaisten työtä itse päätöksenteon osalta.

Tuomioistuinvirasto toteaa, että etäyhteysääntelyn keventämistä Ruotsin ja lain oikeudenkäynnistä hallintoasioissa mallien mukaisesti kannattaa selvittää edelleen. Lisäksi jatkovalmistelussa voitaisiin kuulla myös esimerkiksi viestinnän ja oikeuspsykologian asiantuntijoita sekä sidosryhmien edustajia.

Syyttäjälaitos, Suomen Syyttäjähdistys ry ja Tuomariliitto esittävät, että **tunnustamis-oikeudenkäyntiin** tulisi mahdollisuus osallistua videoyhteydellä. Syyttäjälaitos ja Tuomariliitto tarkentavat, että oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 b luvussa tarkoitettua tunnustamisoikeudenkäyntiä ei ole mahdollista käydä etäyhteyksin.

Markkinaoikeus ja Tuomioistuinvirasto nostavat esiin, että **kansainvälisiin tilanteisiin** liittyviä kysymyksiä tulisi tarkastella jatkovalmistelussa tai muuten mahdollisimman pian.

Länsi- ja Sisä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri esittää, että etäyhteyden mahdollista hyödyntämistä **kirjallisen kuulemisen sijaan**, kun tekninen yhteys voidaan varmistaa, selvitettäisiin.

Vaasan hovioikeus ja Tuomariliitto nostavat esiin tulevan **todistelutalenneuudistuksen** hovioikeusmenettelyssä. Tuomariliitto toteaa, että etäyhteyksien käytön laajentamisen suurimmat rajoitteet liittyvät oikeudenkäynnin julkisuuden takaamiseen ja tallentamiseen. Tallentamisen osalta Tuomariliitto huomauttaa, että pieniäkään pääkäsittelyjä ei ole mahdollista toimittaa muualla kuin pääkäsittelyä varten varustellussa tilassa todistelun tallentamisen tarpeen vuoksi.

Vaasan hovioikeus toteaa, että jatkovalmistelussa tulee huomioida sähköinen oikeudenkäyntimenettely.

HEUNI kannattaa sitä, että poliisikuulustelut säännönmukaisesti tallennettaisiin ääni- tai videotallenteelle. Tämä voisi esimerkiksi parantaa kuulustelumenetelmiä ja vähentäisi painostavia käytäntöjä. Videointi palvelisi myös erityisen suojan tarpeessa olevan uhrin oikeusturvaa ja voisi edistää prosessitehokkuutta. Suomessa voitaisiin mahdollistaa vastaava muutos kuin Ruotsissa, jossa varhaisia kuulusteluja videoidaan ja hyödynnetään prosessissa ja mahdollisuus voitaisiin huomioida etäkuulemisen järjestelyistä päätettäessä.

Lisäksi HEUNI esittää tutkimustietoon nojaten, että esitutkinnassa videoidut kuulustelut voitaisiin katsoa oikeudessa, jonka jälkeen voitaisiin esittää lisäkysymyksiä. Tämä palvelisi erityisesti erityisen suojan tarpeessa olevia rikosuhreja vähentämällä painetta pitää rikoksen jokaista yksityiskohtaa mielessä ja antaisi tuomioistuimelle paremmat lähtökohdat näytön arvioinnille. Tallenteita tulisi voida katsoa samanaikaisesti eri toimipisteissä sellaisessa oikeudenkäynnissä, johon osa osallistujista osallistuu etänä.

Oikeusministeriö
PL 25
00023 Valtioneuvosto
www.oikeusministerio.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 Statsrådet
www.justitieministeriet.fi

ISSN 2490-1172 (PDF)
ISBN 978-952-400-639-2 (PDF)